

jaargang 36 - prijs € 5,40 - september 2005

5

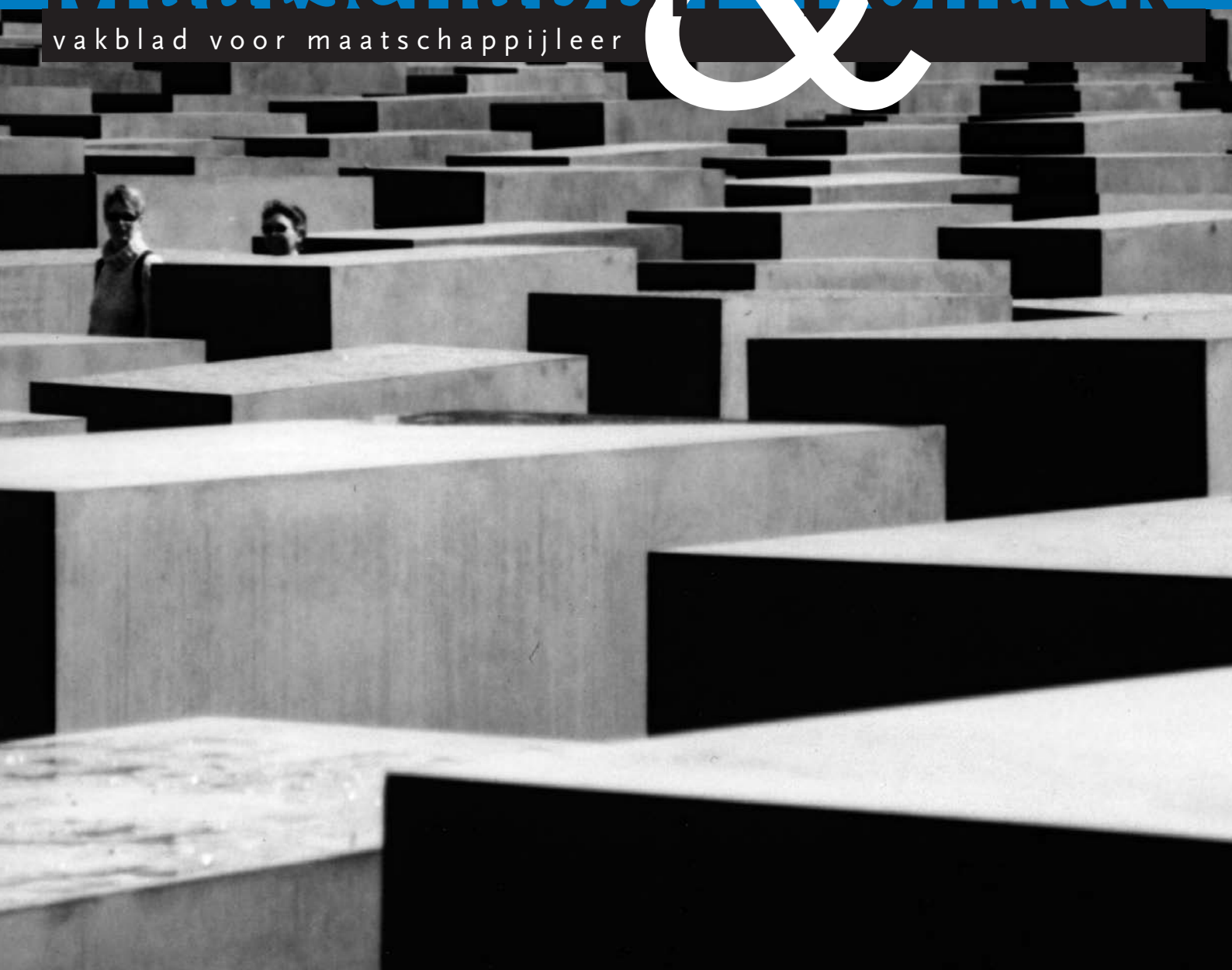
Examenbesprekingen

Gedenktekens

Profielcommissie

Maatschappij & Politiek

vakblad voor maatschappijleer

I N H O U D

- 5** Heel goed te doen!
Evaluatie vmbo-examen Maatschappijleer
- 8** Taai examen, inspirerende lessen
Evaluatie havo-examen Maatschappijleer
- 10** Chapeau, leuk, maar gemiste kans
Evaluatie vwo-examen Maatschappijleer
- 14** Geslaagd!
*Wouter Bos over vmbo-examen
Maatschappijleer 2005*
- 15** De geitenaffaire
*Strijd tussen Amerikaanse plattelanders en
stedelingen*
- 18** Gedenkteken of stenen des aanstoets?
*Opmerkingen bij onthulling Berlijns
Holocaustmonument*
- 22** Nooit weer!
Gedenktekens, onderwijs en molenstenen
- 26** Keuze voor leerlingen belangrijk
*Advies Profielcommissies voor maatschap-
pij- en natuurprofielen*
- 29** MediaMind wint Comeniusprijs
*Interview met prijswinnares Marion
Oskamp*

R U B R I E K E N

- 3** Geknipt & geschoren
- 17** Grom
- 24** Lesmateriaal
Gedenktekens
- 31** Recensie
Occidentalisme
- 33** Rookie
- 34** NVLM
- 35** Signalementen

(Foto: Bert Spiertz)

Redactioneel

Momentopname, dril in plaats van leren nadenken, toetst de verkeerde vaardigheden, het zal allemaal wel waar zijn, maar toch zou ik het examen niet graag zien verdwijnen. Niet eens zozeer vanwege dat examen zelf, maar vooral omdat de examentijd een geheel eigen charme en atmosfeer heeft. Die van de spanning van het examen doen, maar ook die van dat sterke besef – bij leerlingen zowel als bij leerkrachten – een belangrijke mijlpaal te passeren. Over (onderdelen van) de verschillende maatschappijleerexamens heeft *Maatschappij & Politiek* een oordeel gevraagd aan verschillende mensen die meer of minder met Maatschappijleer hebben te maken en van wie de redactie verwachtte behartigenswaardige kanttekeningen te plaatsen. Die verwachting kwam uit.

In mei werd in Berlijn het *Holocaust-Denkmal* geopend. *Maatschappij & Politiek* was erbij in de persoon van Norbert Weber, professor aan de Technischen Universität Berlin en *M&P's* gelegenhedscorrespondent. Zijn artikel inspireerde twee nieuwe *M&P*-medewerkers tot lesmateriaal dat gebruikmaakt van gedenktekens en van pedagogische inzichten die al in de negentiende eeuw hun nut bewezen.

Een varianummer is of gevarieerd of geen varianummer. De mijlpaal en gedenktekens heb ik al genoemd, maar ook profielen en geiten komen in deze *Maatschappij & Politiek* aan de orde. Profielen oké, maar geiten? Jazeker, Jeff Peck legt aan de hand van de geitenaffaire uit voor welke problemen de babyboomertrek van stad naar platteland zorgt. Dat alles en nog meer in deze *Maatschappij & Politiek*.

Hans van der Heijde

Integratie mbo en hbo in

Twente

Saxion Hogescholen, het ROC van Twente en ROC Aventus in Apeldoorn willen zo snel mogelijk gecombineerde zevenjarige mhbo-opleidingen starten. Die moeten ervoor zorgen dat het aantal mbo'ers aan de hogeschool met 10 procent toeneemt. Het wordt straks mogelijk dat ROC-studenten vanaf hun derde jaar al een volledig onderwijsprogramma bij Saxion in Enschede of Deventer volgen. Een andere mogelijkheid is dat ze de propeuse van hun hbo-opleiding aan het ROC halen.

Saxion was vijf jaar geleden een van de eerste hogescholen in het land met een zogenaamd mhbo-traject. ROC-studenten konden vrijstellingen voor hun hbo-opleiding verdienen door aan de hogeschool enkele lesonderdelen te volgen. Nu zijn er tientallen Saxion-opleidingen die op die manier voor mbo'ers tijdswinst mogelijk maken. De nieuwste plannen gaan nog een stap verder door mbo- en hbo-opleiding op termijn volledig te integreren. Het mbo-diploma na drie of vier jaar blijft wel gehandhaafd.

(Bron: *De Twentsche Courant Tubantia*, 9 mei 2005/ SLO)[CM]

Op platteland halen allochtone kinderen rest in

Minister van Onderwijs Maria van der Hoeven presenteerde in mei haar plan om leerachterstanden van autochtone kinderen op het platteland aan te pakken. De Onderwijsinspectie meldde vorige maand dat allochtone kinderen bezig zijn hun taalachterstand in te halen, terwijl bij autochtone achterstandsleerlingen al jaren geen vooruitgang wordt geboekt. Relatief veel van deze kinderen wonen in Friesland, Groningen, Drenthe, Zeeland en in delen van Brabant en Limburg. Minister Van der Hoeven wil daarom het

huidige systeem om leerachterstanden tegen te gaan veranderen. In de toekomst krijgen scholen niet meer bij voorbaat extra geld voor hun allochtone leerlingen. De minister wil weten wat de feitelijke achterstand is. Haar ambtenaren zoeken op dit moment uit hoe ze dat moeten meten. Nederland telt anderhalf miljoen basisschoolleerlingen. Een kwart daarvan geldt als achterstandsleerling, omdat beide ouders hooguit voorbereidend beroepsonderwijs hebben gevolgd. Het aantal autochtone en allochtone achterstandsleerlingen is vrijwel gelijk: respectievelijk 198.000 en 200.000 leerlingen. Al in 2003 signaleerde het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) de problemen van autochtone achterstandsleerlingen. (Bron: *NRC Handelsblad*, 10 mei 2005)[CM]

Leerlingen in laatste jaar naar UT

Leerlingen die dit jaar in de onderbouw van de havo en het vwo van het Stedelijk Lyceum zijn ingestroomd, kunnen in het examenjaar al studiepunten voor de hogeschool en de universiteit verzamelen. De directie van het Stedelijk Lyceum is daarover in gesprek met de Saxion Hogeschool Enschede en de Universiteit Twente (UT).

Hans Reiber, voorzitter van de centrale directie van het Stedelijk Lyceum, streeft naar maatwerk voor zijn leerlingen. Daarom wil hij havo- en vwo-leerlingen die dit schooljaar zijn ingestroomd en met de onderwijsvernieuwing hebben te maken, een betere aansluiting op het vervolgonderwijs geven. Daar schort het nog namelijk wel eens aan: 'Studenten die weten waar ze na de middelbare school naar toe willen mogen straks extra dingen doen. Die kunnen in het laatste jaar op het

Stedelijk al tentamens op de Saxion Hogeschool of de UT afleggen. Dan hebben ze al de gelegenheid om de eerste studiepunten te verzilveren. Het is natuurlijk van de gekke dat er altijd maar wordt gezegd dat 1 augustus 1 augustus is en dat de school op die dag eindigt. Zodra je je op de vervolgstudie hebt georiënteerd, moet je daar aan kunnen werken. Dan verloopt de overgang ook veel beter. In mijn ogen mogen onze leerlingen best op een andere leerplek actief zijn. Hun kennis kunnen ze wat mij betreft dus ook prima elders opdiepen', aldus Reiber. (Bron: *De Twentsche Courant Tubantia*, 11 mei 2005/ SLO)[CM]

Over vijf jaar helft eindexamen op computer

Over vijf jaar is papier voor ongeveer de helft van het eindexamen overbodig. Alle eindexamenkandidaten maken dan bij hun opgaven voor Wis-, Natuur- en Scheikunde, Economie, Biologie en Aardrijkskunde gebruik van de computer. Dat verwacht Gerard Boeijen, die bij de Citogroep in Arnhem voor computerexamens verantwoordelijk is. In 2015 doet waarschijnlijk niemand meer examen op papier en kan van het begrip 'Centraal Schriftelijk Eindexamen' definitief afscheid worden genomen. 'De tendens is te duidelijk om haar te negeren', zegt Boeijen. Sinds 2000 wordt er met computerexa-

mens geëxperimenteerd. De voordelen zijn talrijk. Traditionele schriftelijke opgaven gaan niet verder dan tekst en plaatjes. Opgaven op de computer kunnen worden geïllustreerd met animaties en driedimensionale weergaven. Dat is niet alleen aantrekkelijker en inzichtelijker, het vergt ook minder begeleidende tekst. Zeker voor vmbo-kandidaten, die meestal moeite hebben met grote lappen tekst, is dit geschikt. Nederland loopt voorop bij het gebruik van de computer op school. Boeijen: 'Veel landen kijken nu naar de ontwikkelingen hier. Denemarken en Maleisië volgen ons op de voet'. (Bron: *de Volkskrant*, 11 mei 2005/ SLO)[CM]

Nu vijf? Straks homo zappiens!

Al zappend op computer, mobiele telefoon en televisie leren kinderen creatief denken, samenwerken, problemen oplossen en experimenteren.

Scholen beseffen nog nauwelijks dat kinderen deze vaardigheden al hebben, zegt de Delftse hoogleraar Educatie en Technologie Wim Veen.

Kinderen verbieden achter de computer te zitten? Wim Veen: 'Dat woord *zitten* suggereert passiviteit, terwijl kinderen achter de computer juist actief zijn. Ouders die zich tegen het computergebruik van hun kinderen verzetten, verliezen die strijd. Beter kunnen ze samen met hun kind de mogelijkheden ontdekken. Anders ontstaat er een kloof tussen ouder en kind. Kinderen die nu vijf zijn, worden vanzelf *homo zappiens*', aldus de hoogleraar. 'Een *homo zappiens*', typeert Veen, 'is een mens die *spelend leert*, omdat hij opgroeit met afstandsbedieningen, beeldschermen, i-pods, mp3-spelers en gameboys. Kinderen die nu op de middelbare school zitten, lezen bijvoorbeeld al nooit

meer een gebruiksaanwijzing of handleiding. Deze tieners communiceren 24 uur per dag en *switchen* moeiteloos van het ene apparaat of beeldscherm naar het andere.'

Volgens Veen zal bijna elke vijfjarige van nu zich tot een *homo zappiens* ontwikkelen. Voor de meerderheid van de vijftien- en zestienjarigen geldt dit nu al: 'Rijk of arm, allochtoon of autochtoon, maakt geen verschil; jong of oud wel. Voor de kinderen die nu opgroeien, is technologie een *commodity*, iets dat er gewoon is en dat je altijd kunt gebruiken, net als voor ons een lichtknop'.

(Bron: *Trouw*, 14 mei 2005)[CM]

Bedrijven weigeren vmbo-stagiaires

Vmbo-leerlingen komen moeilijk aan een stageplek in het bedrijfsleven. Tweederde van de bedrijven heeft liever geen vmbo'er. Dat blijkt uit een in opdracht van Ecabo uitgevoerd onderzoek. De meeste bedrijven gaven als verklaring dat de begeleiding te arbeidsintensief is. Zij willen alleen vmbo-stagiaires als die in hoge mate zelfstandig kunnen functioneren.

Mbo- en hbo-leerlingen zijn meer in trek. Bedrijven zien het als een maatschappelijke verantwoordelijkheid stagiaires uit deze onderwijsvelden een stageplek te bieden.

Voor het onderzoek werden bijna duizend praktijkbegeleiders uit de ICT-sector en de bedrijfsadministratieve, commerciële, secretariële en juridische beroepsvelden ondervraagd. De resultaten worden in het vakblad *Praktijk* gepresenteerd.

(Bron: *www.nieuws.nl*, 7 juni 2005/ SLO)[CM]

Zwarte scholen moeten 400 banen inleveren

Op basisscholen in de grote steden verdwijnen bijna 400 banen als gevolg van een nieuwe regeling voor achterstandsleerlingen. 'Een drama', zegt onderwijsvakbond CNV.

Als het aan minister van Onderwijs Maria van der Hoeven ligt, gaan scholen met veel autochtone achterstandsleerlingen erop vooruit en leveren scholen met allochtone leerlingen geld in. Ze wil de gelden voor achterstandsleerlingen over de scholen herverdelen.

'Voor de scholen in de grote steden zijn de gevolgen van deze nieuwe regeling *desastreuus*', zegt de onderwijsbond CNV. In het CNV-blad *Schooljournaal* rekent de bond voor dat in de vijf grootste steden (Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Utrecht en Eindhoven) 368 voltijdbanen verloren gaan. Dat betreft zeker 600 mensen.

Volgens een woordvoester van het Ministerie van OCW komen die banen er elders in het land bij: 'Het is doelbewust beleid dat het geld ten goede komt aan de leerlingen die daadwerkelijk een achterstand hebben. In de huidige regeling is dat niet meer het geval'.

De minister kondigde vorige zomer al aan de zogeheten gewichtenregeling te willen aanpassen. Met ingang van de zomer van 2007 wil de minister 'etniciteit' niet langer als criterium hanteren om extra geld aan scholen met achterstandsleerlingen te verstrekken.

Van der Hoeven wil afkomst niet meer mee laten wegen, omdat er ook witte achterstandsleerlingen zijn.

Jaarlijks is 71,5 miljoen euro beschikbaar om achterstanden weg te werken; dit was 46,5 miljoen.

(Bron: *Trouw*, 10 juni 2005/ SLO)[CM]

Heel goed te doen!

CHRIS MEIJNEN

Bij het Landelijk Actiecomité Scholieren (LAKS) zijn dit jaar 6 procent minder klachten over de eindexamens binnengekomen dan in 2004. In totaal werden 75.536 klachten geregistreerd. Een jaar eerder waren dat er circa vijfduizend meer. Prima examens zou je zo zeggen! In deze [examenbespreking](#) vraagt *Maatschappij & Politiek* naar het oordeel van maatschappijleerdocent Arnold Hanemaaijer.

Wat het vmbo betreft is Arnold Hanemaaijer het met bovenstaande conclusie eens. Deze docent Maatschappijleer aan de Blaloborgh te Zwolle, die aan het vmbo-bb (basisberoepsgerichte leerweg) en het vmbo-kb (kaderberoepsgerichte leerweg) lesgeeft, heeft zelf nog zes jaar voor de Citogroep maatschappijleerexamens gemaakt: 'Over het algemeen hebben de leerlingen de examens goed gemaakt. Van de 23 leerlingen die examens hebben gedaan, scoorde slechts één een onvoldoende. Het examen zelf zat goed in elkaar en was niet te moeilijk'.

Er valt niet veel te klagen

Het aantal afgenomen klachten heeft LAKS niet verrast. Eerder hadden de medewerkers van het Actiecomité een grotere daling verwacht; ze dachten hierbij zelf aan 50.000 à 60.000 klachten. Dit had te maken met de drempelverhogende maatregel om serieuze klachten beter te kunnen analyseren. Examenkandidaten moesten nu hun klacht via e-mail of telefoon herbevestigen. Daarnaast bestaat de procedure nu ook uit meerdere stappen. Deze maatregelen zorgden voor een daling, terwijl het aantal vmbo-examens met 40 procent toenam, aldus een woordvoerder van LAKS. Is het aantal klachten nu werkelijk afgenomen omdat er weinig te klagen is of is klagen moeilijker geworden? Volgens Hanemaaijer gold voor het vmbo-examen van Maatschappijleer het eerste.

Bij sommige leerlingen verdiende de haarlakbus meer ruimte in de schooltas dan het boek dat Hanemaaijer gebruikte. Dat boek wilden ze nog wel eens vergeten! Gedurende het jaar was er bij veel leerlingen maar weinig interesse voor het vak, maar toen het examen begon, waren ze toch behoorlijk gespannen. Hanemaaijer geeft les aan leerlingen van Zorg en Welzijn, waarvan velen hierna naar de kappersschool willen. Zij krijgen de keuze tussen Wiskunde en Maatschappijleer. 'Is dat wel *echt* een keuze?', glimlacht Hanemaaijer.

Maatschappijleer 2, tijdvak 1, vmbo-bb

De nagellakremover en de nagelvijl mochten op dinsdag 31 mei om negen uur in het etui blijven. Het examen opende met een stuk tekst. 'Tekst!', zal menig leerling verschrikt hebben gedacht. Toen zij verder bladerden konden

Vraag 18

Wat is geen oorzaak voor de groei van het aantal Marokkanen in Amsterdam?

- a. Asielverzoeken.
- b. Geboorten.
- c. Gezinsvorming.

Vraag 28

Welke taak hoort niet bij het parlement?

- a. Een regering benoemen.
- b. Een wet veranderen.
- c. Ministers ter verantwoording roepen.
- d. Wetten goed- of afkeuren.

Bron: Examen VMBO-BB Maatschappijleer, tijdvak 1, dinsdag 31 mei 2005

zij echter opgelucht ademen. Veel vragen werden niet alleen door tekst, maar ook door illustraties en grafieken voorafgegaan.

Het examen begon met het onderdeel 'Multiculturele samenleving', een voor veel leerlingen buitengewoon boeiend thema, weet Hanemaaijer. Dit geldt overigens absoluut niet voor het thema 'Politiek en Beleid'. Hanemaaijer: 'Soms moet ik echt stampen, waar ik eigenlijk helemaal niet van stampen houd, maar over het algemeen is het tweede deel van het examen goed gemaakt. Ik mag wel zeggen boven verwachting! Alleen bij vraag 24 ('Wie zitten er in de gemeenteraad?') kwamen acht van de tien leerlingen niet tot het goede antwoord. Waar dat aan ligt weet ik niet precies. Het is wel een van die zaken waar je veel op hamert, maar dat hoeft dus niet te landen. Opvallend vond ik de ontkenningvragen 18 en 28.'

'Persoonlijk vind ik dat leerlingen moeten weten wat *wel* de oorzaak is voor de groei van Marokkanen in Amsterdam, en welke taken het parlement *wel* heeft. Leerlingen leren dit namelijk ook en willen voor deze geleerde kennis worden beloond. Het is maar een kleinigheidje en je kunt daarover van mening verschillen, maar ik vind dat belangrijk', stelt Hanemaaijer.

Maatschappijleer 2, tijdvak 1, vmbo-kb

Op donderdagochtend 26 mei kregen de leerlingen van vmbo-kb twee uur de tijd om hun examen te maken. De klas van twaalf leerlingen is in haar geheel geslaagd.

Hanemaaijer: 'Tijdens de examenuitreiking bekendden leerlingen me dat ze

bij Maatschappijleer veel hadden gegokt. Kennelijk was dit een examen waar je uit de vier keuzemogelijkheden gemakkelijk twee antwoorden kon selecteren. De ogen dicht en prikken maar! Om de juiste gok te vergroten zul je toch eerst moeten selecteren, dat is in elk geval iets, maar misschien was dit bij sommige vragen wel iets te gemakkelijk.

Ook bij dit examen was er veel tekst, pas op de zesde pagina werd een afbeelding van een Gotic-meisje gevonden. Waarom er voor een dergelijke kleine afbeelding werd gekozen, ontgaat me. Zeker wanneer je de bladzijde omslaat en de volledige pagina met een advertentie over Antilliaanse jongeren is gevuld', aldus Hanemaaijer.

'De leerlingen vonden ook hier het thema 'Multiculturele samenleving' een boeiend onderwerp. Hierop

Illustratie: Joliet Leenhouts

werd ook opvallend beter gescoord dan op het tweede deel van het examen,' stelde Hanemaaijer, 'maar de vragen over Politiek en beleid waren soms ook wel wat verwarrend. Neem nu vraag 37'.

Hanemaaijer: 'Leerlingen lazen de tekst niet goed meer. Ze wisten dat ze er bijna waren. Bij vraag 35 hadden ze zich ook al door een heel stuk tekst geworsteld. Het begrijpend lezen en de *attention span* werd soms iets teveel getoetst en ze moesten bij vraag 37 er toch nog even voor gaan zitten. Ze

zagen 'extreme actievoerders' staan en kozen snel voor antwoord d.

Andere leerlingen dachten dat adviseren hetzelfde is als opvolgen en kozen voor antwoord a of b. Deze vraag werd door meer dan de helft fout beantwoord.'

Conclusie

Afgezien van iets te veel tekst, waardoor het soms meer een examen Nederlands dreigde te worden, kan Hanemaaijer weinig kritische kanttekeningen bij de examens plaatsen. Hij vindt de keuze voor het thema 'Multiculturele samenleving' uitstekend: 'Het leeft bij ze. Leerlingen waren allen binnen drie kwartier klaar met het examen. Langer kunnen ze meestal ook niet voor dit soort examens zitten. Zou het examen anderhalf uur gaan duren, dan mag het LAKS volgend jaar zijn borst natmaken!' ■

Vraag 37

Milieuplatform teleurgesteld in Leiderdorpse raad

LEIDERDORP – Het Milieuplatform Leiderdorp voelt zich niet serieus genomen door de gemeenteraad. De leden van het platform, dat vijf jaar geleden is opgericht om de raad en het college te adviseren over kwesties die te maken hebben met natuur en milieu, beraden zich op hun positie. Dat meldt het bestuurslid Joop van Huut. Volgens hem beschouwen de meeste partijen de leden als een stelletje extreme actievoerders.

(Bron: *Leidsch Dagblad*, 28 oktober 2003)

Welke uitspraak naar aanleiding van de tekst is juist?

- a. De gemeenteraad moet de adviezen van het Milieuplatform opvolgen.
- b. Het college moet de adviezen van het Milieuplatform opvolgen.
- c. Het Milieuplatform heeft geen stemrecht in de gemeenteraad.
- d. Het Milieuplatform is een extreemrechtse beweging.

Bron: *Examen VMBO-BB Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 26 mei 2005*

Taai examen, inspirerende lessen

ANIQUE TER WELLE

De eindexamenkandidaten op de havo hebben zich 1 juni op vraagstukken over massamedia, werk en bijstand gestort. Volgens docente Anique ter Welle was het examen 'goed te doen', maar ze vraagt zich in haar [examenbespreking](#) wel af of dit samenhangt met de waardering die de leerlingen voor het vak Maatschappijleer hebben.

Anique ter Welle is verbonden aan het Montessori Lyceum Amsterdam.

Toen de enveloppe met de examenonderwerpen werd opengescheurd lag ik achterover in de tandartsstoel. In deze, niet geheel ontspannen situatie lukte het me toch om even niet aan mijn gebit te denken, maar aan mijn leerlingen in havo-5. Dit was het moment van de waarheid! Het hele jaar door waren we vrijwel alleen maar met de drie eindexamen-thema's bezig geweest:

Massamedia, Werk en Politiek. Herhalen, herhalen, herhalen. Mijn leerlingen hadden veel gemopperd: dat het saai was, dat het veel was, dat de stof al in de vierde klas was behandeld en soms ook dat het moeilijk was.

In de weken voorafgaand aan het examen bezochten weinig leerlingen de examentrainingen Maatschappijleer. Tijdens die examentrainingen heb ik vooral geoefend met en aan de hand van oude examens. De meeste leerlingen dachten dat het ook zonder die trainingen wel los zou lopen, of hadden andere vakken om zich meer zorgen over te maken. Hopen dat het goed gaat, dacht ik, terwijl de tandarts aan mijn gebit begon te peuteren.

Uiteindelijk is het ook redelijk goed gegaan: de overgrote meerderheid komt uit op een zes à zeven – geen hoogvliegers helaas – en maar een

enkele leerling heeft het jammer genoeg echt slecht gemaakt.

Moeilijk?

Was het een moeilijk examen? Ik vond het goed te doen. Hier en daar was een vraag niet duidelijk geformuleerd en dat was in de antwoorden terug te zien. Zo werd bij vraag 25 gevraagd voor welke groepen FNV Bondgenoten volgens de tekst in het bronnenboekje opkwam.

Volgens het antwoordmodel moest daar enerzijds de groep werkenden en anderzijds de groep mensen in de bijstand met *of* een uitkering *of* een gesubsidieerde baan uitkomen. Het antwoord dat mijn leerlingen gaven was echter: 'de 57,5-plussers en alleenstaande ouders', die ook in de tekst werden genoemd.

Het antwoord op een vraag over de vorm van protestparticipatie van een in de tekst genoemde discussiebijeenkomst (vraag 27) had niemand goed. Interessanter was de vraag geweest wat protestparticipatie inhoudt. Ik denk dat er dan wel veel goede antwoorden waren geweest. Ook had ik verwacht dat er – gezien oude examens en het feit dat 'Politiek' een vast examenonderwerp is – meer vragen over politiek in het examen zouden zitten. De meeste moeite hadden mijn leerlingen met

Foto: Roeland Koning

de vragen over Werk, althans mijn Cultuur & Maatschappij-leerlingen (en dat is de meerderheid). De Economie & Maatschappij-leerlingen maakten die vragen beter.

Leuk?

Was het een leuk examen? Behalve de cartoon viel er weinig te (glim-) lachen. Daar zijn examens ook niet voor, maar dit vond ik wel erg taaie kost. Zo zag ik bij het examen Nederlands interessante teksten over armoede in de wereld en over het verschil tussen een reiziger en een toerist – dit terzijde.

Is het zinvol om geweest een heel jaar zo veel tijd en aandacht aan het examen te besteden? Ik besprak het met een collega en tweede corrector, die dit jaar juist weer aan het 'drillen voor het examen' was geslagen. Vorig jaar waren de resultaten slecht, dit jaar zag het er een stuk beter uit.

Een heel sterk argument *voor* deze methode: leerlingen willen immers een diploma halen.

Toch zijn er volgens mij ook belangrijk tegenargumenten: het plezier dat leerlingen en docent aan het jaar Maatschappijleer 2 beleven en de verbreding en verdieping van de Maatschappijleer 1-kennis van de leerlingen. Die verbreding en verdieping *en* het plezier komen tot stand door juist ook andere onderwerpen aan te snijden en door projecten uit te voeren die dieper op een bepaald onderwerp ingaan. Dat kost natuurlijk voorbereidingstijd, maar die betaalt zich in de lessen terug. Het afgelopen jaar heb ik, met eigen en internetmateriaal, twee andere kleine onderwerpen in mijn klas behandeld: de multiculturele samenleving en Israël en de Palestijnen... en ik moet zeggen dat die lessen het meest inspirerend waren.

Dat kan dan vaak niet meer omdat de klassen al vol zitten. Jammer natuurlijk. Ik vraag me echter wel af, als ik het gepiep en gesteun van mijn leerlingen uit havo-5 nog even in her-

Is het zinvol geweest om een heel jaar zo veel tijd en aandacht aan het examen te besteden?

innering roep, of sommigen uiteindelijk niet ook weer teleurgesteld in het vak raken.

Alles afwegend neem ik me voor volgend jaar meer dingen buiten de drie eindexamenonderwerpen te doen, om zo meer uit het vak, de leerlingen en mezelf te halen.

Overigens had ik geen gaatjes! ■

Teleurgesteld?

Bij ons op school moeten leerlingen al in de derde klas tussen

Maatschappijleer 2 en andere keuzevakken kiezen. Zij doen dat op basis van *een* voorlichtingsavond en hebben dan nog geen Maatschappijleer 1 gehad. Veel leerlingen willen in de loop van het vierde leerjaar als nog

Maatschappijleer 2 kiezen omdat ze Maatschappijleer 1 zo leuk vinden.

Chapeau, leuk, maar gemiste kans

PAUL AARTS, PHILIP VAN PRAAG & PAUL DE BEER

Met opgaven over Oorlog in de media, Gekozen burgemeester en Mens en werk werden vwo-examenkandidaten op hun maatschappijleerkennis getoetst. Of de aan de vwo'ers voorgelegde examenopgaven een goede basis voor deze beoordeling vormde, wordt in deze [examenbespreking](#) uiteengezet.

1. Paul Aarts is docent Internationale Betrekkingen en Midden-Oostenspecialist aan de Universiteit van Amsterdam.

2. Philip van Praag is universitair hoofddocent Politicologie aan de Universiteit van Amsterdam.

3. Paul de Beer is bijzonder hoogleraar Arbeidsverhoudingen aan de Universiteit van Amsterdam, verbonden aan het Amsterdams Instituut voor ArbeidsStudies (AIAS) en aan De Burcht, Kenniscentrum voor arbeidsverhoudingen.

Opgave 1 Oorlog in de media Chapeau voor de leerlingen!¹

Het examen begint met een goed gekozen onderwerp. Het thema 'De laatste Golfoorlog' biedt ook een fraaie ingang voor vragen die niet rechtstreeks met dat thema hebben te maken. Het niveau van opgave 1 is heel behoorlijk. Er zitten soms taaie vragen in, met name waar de vraagstelling niet direct aan de te lezen teksten is gekoppeld. Van dit soort taaie vragen wil ik een aantal voorbeelden geven.

Om te beginnen vraag 5. Leerlingen moeten hier drie manieren noemen waaruit de identiteit van een krant blijkt. Misschien onderschat ik het niveau van de leerlingen in vwo-6, maar deze vraag vereist toch enig denkwerk waar menig leerling wel-

Opgave 1: Oorlog in de media

Vraag 11

Internet zou zich in de Tweede Golfoorlog als nieuwsmiddeum bewijzen (regels 9–11 van tekst 4). De ontwikkeling van internet als nieuwsmiddeum heeft maatschappelijke gevolgen op cultureel, economisch en politiek-juridisch gebied. Noem per gebied een voorbeeld.

De antwoorden zijn niet direct af te leiden uit tekst 4.

Bron: Examen VWO Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 26 mei 2005

Opgave 1: Oorlog in de media

Vraag 15

Eén op de drie Amerikanen staat 'achter een oorlog als die alleen door de Verenigde Staten wordt gevoerd' (regels 26–27 van tekst 5). Stel dat deze uitspraak een uitkomst is van een opinieonderzoek. Als onderzoeksmethode is een telefonische enquête gebruikt.

Aan welke voorwaarden moet deze onderzoeksmethode hebben voldaan om bovenstaande uitspraak te kunnen staven? Noem er twee.

Bron: Examen VWO Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 26 mei 2005

licht niet op is voorbereid. Ook vraag 11 (zie kader) lijkt me een vraag die niet één, twee, drie is te beantwoorden, tenzij de invloed van het internet tijdens de lessen uitvoerig aan bod is gekomen.

Bij het maken van vraag 13 tot en met 16 waan ik me helemaal deelnemer aan een tentamen uit de propedeuse Communicatiewetenschap. Wordt bijvoorbeeld de agendatheorie (vraag 13) door docenten in de les behandeld? Ook bij vraag 15 (zie

Opgave 1: Oorlog in de media

Vraag 18

De democratische rechtsstaat heeft een aantal kenmerken, zoals het bestaan van grondrechten als persvrijheid en vrijheid van meningsuiting. De vraag kan worden gesteld of er in Irak al voldoende consensus over deze grondrechten is. Zo eisen sommige godsdienstige groeperingen het recht op om meningen door een raad van geestelijken te laten toetsen.

Geef twee andere kenmerken – dan persvrijheid – van de democratische rechtsstaat en formuleer een vraag aan de hand waarvan kan worden beoordeeld of die kenmerken ook kunnen worden gerealiseerd in een land in ontwikkeling als Irak.

Bron: Examen VWO Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 26 mei 2005

kader) vraag ik me af of leerlingen dit überhaupt kunnen weten. Het is een goed voorbeeld van een tamelijk pittige vraag die niet direct over de gelezen tekst gaat.

Aan de andere kant kon ik weinig vragen vinden die me te gemakkelijk leken. Hooguit zou vraag 8 in deze categorie kunnen vallen, met name omdat de vraag teveel overlap met vraag 7 heeft. Beide vragen gaan over de rol van de Veiligheidsraad in de besluitvorming rondom de aanval op Irak.

Vraag 18 (zie kader) is een goed voorbeeld van een *doordenkvraag*. In deze vraag wordt een mooie koppeling gelegd tussen algemene kennis over het fenomeen *democratische rechtsstaat* en de *fluïde* situatie in Irak.

Kortom: ik ben onder de indruk van het niveau. *Chapeau* voor de leerlingen die hier een dikke voldoende op scoren!

SP-senator Ronald van Raak (foto: Rob Voss/SP)

Opgave 2 De gekozen burgemeester *Leuk en actueel*²

De opstellers van het eindexamen Maatschappijleer hadden waarschijnlijk niet voorzien dat het voorstel tot de invoering van de direct gekozen burgemeester op de valreep zou sneuvelen. Opgave 2 had daarmee in elk geval een zeer hoge actualiteitswaarde en van scholieren met Maatschappijleer in hun pakket mag worden verwacht dat ze dit onderwerp enigszins hebben gevolgd. De vragen over de vier teksten stelden mij echter enigszins teleur. Slechts bij een paar vragen werd echt inzicht vereist en dienden de scholieren na te denken, bijvoorbeeld bij de aardige vraag over het barrièremodel (zie kader), die terecht een maximumscore van 4 had.

Veel vragen toetsten echter op kennis van feiten en regels – teveel naar mijn mening. Een enkele vraag kwam neer op het in eigen woorden navertellen van een stuk tekst en leek daarmee meer op een oefening in tekstverklaring.

Jammer vind ik ook dat er slechts één algemene vraag werd gesteld over het stuk van senator Ronald van Raak (Socialistische Partij) met pittige kritiek op de voorstellen van minister van Bestuurlijke Vernieuwing Thom de Graaf. Juist dat stuk had zich kunnen lenen voor een of meer inzichtvragen naar bijvoorbeeld het gevaar van een patstelling in de gemeenteraad en voor- en nadelen van coalitievorming. Nu hoefden de kandidaten slechts in een kort betoog aan te geven of ze zich het meest konden vinden in de voorstellen van De Graaf of in die van Van Raak, waarbij ze twee argumenten dienden te gebruiken.

Deskundigheid

Een aantal vragen ging over de bevoegdheden en de machtsbronnen van de burgemeester. Daarbij heb ik mij sterk verbaasd over de voorbeeldantwoorden op de inzichtvraag welke machtsbronnen mogelijk een grotere rol zouden spelen wanneer de burgemeester rechtstreeks door de bevolking wordt gekozen. Dat tot de goede antwoorden 'steun van de

Opgave 2: De gekozen burgemeester

Vraag 20

Welke twee barrières in het politieke besluitvormingsproces over de gekozen burgemeester zijn volgens tekst 7 genomen?

Geef per barrière een voorbeeld van een actor of actoren en zijn/haar/hun activiteit.

Bron: Examen VWO Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 26 mei 2005

Oud-minister van Bestuurlijke Vernieuwing Thom de Graaf (foto: André van den Bos)

kiezers' en 'charisma' gerekend worden ligt voor de hand, maar dat volgens de opstellers van het examen 'deskundigheid' een belangrijker machtsbron wordt, zal menigeen verbazen. Tegenstanders zijn juist bang dat deskundigheid veel minder belangrijk wordt. Deze kritiek is aanvechtbaar, maar het idee dat deskundigheid als machtsbron belangrijker wordt, is volgens mij zelfs door de meest overtuigde voorstander van de direct gekozen burgemeester nooit gebruikt.

Een andere *goede* antwoordmogelijkheid verbaasde mij evenzeer. Terwijl de kritiek op de door de Kroon benoemde burgemeester luidt dat de benoeming geheel of gedeeltelijk het resultaat van achterkamertjespolitiek is, hadden scholieren hier mogen antwoorden dat het 'netwerk van sociale contacten' een belangrijker machtsbron wordt. Daar snap ik heel weinig van en dat mag men mij nog eens uitleggen. Ik kan me wel goed voorstellen dat het onderhouden van contacten met journalisten een machtsbron voor de direct gekozen burgemeester wordt, maar die mogelijkheid wordt niet bij de ant-

woorden genoemd. De huidige benoemde burgemeester is echter in sterke mate afhankelijk van zijn netwerk van sociale contacten.

Kortom: een leuk en actueel onderwerp, met goede teksten maar met vragen die wat mij betreft iets moeilijker en beter doordacht hadden mogen zijn.

Opgave 3 Mens en werk Gemiste kans³

Opgave 3 begint veelbelovend met een verwijzing naar de voorstellen van het kabinet-Balkenende voor hervorming van de verzorgingsstaat. Wie de opgave verder doorleest komt echter nauwelijks meer iets van die kabinetsplannen tegen. Het gaat kort over de geschiedenis van de verzorgingsstaat, vervolgens veel uitgebreider over de gelijke behandeling van vrouwen en mannen in de sociale zekerheid en pas aan het einde nog even over het Sociaal Akkoord van 2003. Alleen dat laatste sluit direct aan bij de voornemens van het zittende kabinet en geeft

nog enige actualiteit aan de opgave. Vraag 28 en 29 (zie kader) lijken alleen tot doel te hebben om wat feitenkennis te toetsen.

Het valt me daarbij op dat, volgens het correctievoorschrift, de huidige *gemengde economie* werd voorafgegaan door een *vrijemarkteconomie*, waarin 'vraag en aanbod van goederen (...) door het marktmechanisme op elkaar (werden) afgestemd'. Gezien de vele pleidooien van de laatste jaren voor meer marktwerking en concurrentie, doet het wat (wereld)vreemd aan om dit hier als een economisch systeem uit de negentiende eeuw tegen te komen. Alsof een gemengde economie – een term die tegenwoordig overigens nog maar zelden wordt gebruikt – niet ook in hoge mate op het marktmechanisme berust.

Opmars van vrouwen

Dat het examen de nodige aandacht aan de positie van vrouwen op de arbeidsmarkt en in de sociale zekerheid besteedt, valt goed te verdedigen. De opmars van vrouwen op de arbeidsmarkt is inderdaad een van de opmerkelijkste ontwikkelingen

Opgave 3: Mens en werk

Vraag 28

Nederland ontwikkelde zich in de loop van de vorige eeuw in de richting van een gemengde economie, ook wel aangeduid als georiënteerde markteconomie.

Vanuit welk type economische orde heeft Nederland zich in de richting van de gemengde economie ontwikkeld? Licht je antwoord toe.

Vraag 29

De economische omstandigheden tijdens de jaren dertig van de vorige eeuw zijn medebepalend geweest voor de ontwikkeling van de sociale zekerheid.

Leg uit hoe de economische omstandigheden in de jaren dertig van de vorige eeuw hun effect hebben gehad op de ontwikkeling van de sociale zekerheid.

Bron: Examen VWO Maatschappijleer, tijdvak 1, donderdag 26 mei 2005

van de afgelopen decennia. De wijze waarop dit aan de orde wordt gesteld is echter minder geslaagd. De gelijke behandeling van vrouwen en mannen in de sociale zekerheid kan men amper meer een probleem noemen, des te meer het gebrek aan faciliteiten om (betaalde) arbeid en (onbetaalde) zorg te combineren. Daarover zwijgt het examen echter.

Dat de Europese verplichting tot gelijke behandeling van vrouwen in de sociale zekerheid 'de discussie over het instandhouden van de verzorgingsstaat (...) nog urgenter' zou hebben gemaakt, staat wel erg ver van de actuele discussie af. Dat bovendien (volgens het voorbeeldantwoord op vraag 31) de uitkomsten omhoog gingen doordat vrouwen in gelijke mate een beroep op de sociale zekerheid konden doen, is op zijn best een halve waar-

heid. De opstellers van het examen zijn blijkbaar vergeten dat de Algemene Weduwen- en Wezenwet (AWW) juist te kostbaar dreigde te worden omdat volgens Europese regels voortaan ook *mannen* er een beroep op konden doen!

Verzorgingsstaat

Al met al wekt de opgave de indruk dat de hervorming van de Nederlandse verzorgingsstaat vooral door *Brussel* is afgedwongen. Misschien is dit inmiddels onder de Nederlandse bevolking de dominante opvatting aan het worden – zie de uitslag van het referendum! – maar daarmee is die nog geen correcte weergave van de feiten! Hiermee vergeleken wordt de discussie over het langer doorwerken van ouderen nogal stiefmoederlijk behandeld, terwijl daarover toch leuke vragen te bedenken waren geweest. Alleen de laatste twee vragen verwijzen hier impliciet naar, maar gaan in feite over het sociaal overleg.

De laatste vraag, over 'welke twee omstandigheden in 2003 en 2004 een succesvolle belangenbehartiging van de werknemer door de vakbeweging bemoeilijken', is zo algemeen geformuleerd dat ik niet snel een bevredigend antwoord zou weten te verzinnen.

Niet geslaagd

Alles tezamen is opgave 3 mijns inziens een niet geheel geslaagde mengeling van vragen waarin feitenkennis en vragen waarin het redeneervermogen van de leerling wordt getoetst. De feitenvragen worden er soms met de haren bijgeslept, maar bieden de doorsneeleerling in elk geval kans om punten bijeen te

sprokkelen. De redeneervragen hadden af en toe wel iets scherper en helderder mogen worden geformuleerd. De poging om de opgave in een actueel kader te plaatsen kan niet erg geslaagd worden genoemd. Toch een beetje een gemiste kans. ■

Geslaagd!

Voor radio 3FM legde Wouter Bos, fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid, op 26 mei jongstleden het vwo-examen Maatschappijleer af.

3FM: Nou, het ligt voor je, het examen Maatschappijleer. Heb je je voorbereid?

Wouter Bos: 'Nou, in de praktijk, maar ik heb niks extra gelezen.'

Veel succes, sla het maar open!

'Irak, burgemeesters en werk. Het zijn wel goede onderwerpen uit het nieuws, in ieder geval.'

(foto: PvdA)

Veel succes!

'Dankjewel, ik zal het nodig hebben.'

Hoe gaat het?

'Nou, ik ben natuurlijk gewoon een ijdeltuit. Dus ik zie heel veel De Graaf en heel veel Balkenende en heel weinig Bos, maar daar kan ik wel tegen. Ik ben nu net aan het kijken naar de burgemeester. Dat hebben we hier in de Tweede Kamer natuurlijk net allemaal meegemaakt,

al die debatten de afgelopen maanden. Daar staan een boel vragen over en die zijn niet allemaal even gemakkelijk.'

'Klaar, af.'

Veel volgend, zie ik?

'Ja veel geschreven, maar dat is ook wat onzekerheid. Beter te veel opschrijven dan te weinig, denk ik dan.'

Komt het oude gevoel van het examen maken weer een beetje terug?

'Ja, want ik denk wel dat ik geslaagd ben, maar ik kende natuurlijk de politiek en de maatschappij vooral uit ervaring. Hier zitten een boel vragen in die over de theorie gaan en die boeken heb ik allemaal niet gelezen.'

Hoe is het gegaan?

'Nou ik denk dat ik er wel door ben, maar niet echt geweldig goed. Ik merk gewoon dat ik die boeken niet heb gelezen en een hele hoop van de begrippen en theorieën die de leerlingen hebben geleerd ken ik niet onder de naam waaronder zij het kennen. Ik ken het uit de praktijk, maar ik weet niet hoe het in het boek stond.'

Je hebt ruim voldoende gescoord, een zeven.

'Ik tel mijn zegeningen, maar het moet eigenlijk beter.'

Dus sommige middelbare scholieren weten qua termen net iets meer dan jij.

'Ik gun het ze van harte.' ■

Uitgewerkt door Coen Gelinck

De geitenaffaire

JEFF PECK

Na de fasen van urbanisatie en de suburbanisatie krijgt de moderne wereld nu te maken met de onderwerping van het platteland aan de cultuur van de urbane middenklasse. Het is een strijd die voor het platteland bij voorbaat verloren lijkt. Jeff Peck tekende op hoe die strijd in noordoost-Amerika verloopt en met welke wapens de partijen strijden. **Van onze correspondent.**

Na decennia van leegloop hebben de noordelijke, rurale regio's van de staat New York de laatste twintig jaar weer met een groeiende bevolkingstoename te maken gekregen. Deze is het gevolg van de omkering van de trek naar de steden direct na de Tweede Wereldoorlog, toen van het slagveld teruggekeerde jongemannen naar de grote stad trokken om hun opleidingskansen te vergroten en om een *opwindender* leven te leiden.

De nieuwe migranten zijn gepensioneerde babyboomers met veel geld, *teleforenzen* met hoge inkomens en mensen die thuis, aan de *personal computer*, hun goed belegde boterhammen kunnen verdienen en de stad ontvluchten. Deze trend kreeg een enorme *boost* na 11 september 2001, toen gevoelens van onveiligheid velen tot vertrek uit New York City aanmoedigden.

Contrast

De nieuwe migranten kennen de *upstate* regio's in zoverre dat ze er als toeristen plachten te komen of er op weg naar de skigebieden doorheen reden. Vanwege het vriendelijke landschap, de lage misdaadcijfers en de lage prijzen is het gebied een populaire vakantie- en weekendbestemming. De regio kent echter ook een hoge werkloosheid, relatief weinig en gebrekkige overheidsvoorzieningen,

een laag gemiddeld opleidingsniveau en een lage levensstandaard. Het contrast tussen de nieuwkomers en de gevestigde bewoners is groot en derhalve een vruchtbare bodem voor conflict.

Toeristen willen genieten. Hun typisch toeristische luchtbel laat slechts idyllische ervaringen toe, maar als toeristen besluiten zich blijvend in hun arcadië te vestigen, knapt die bel en dringen ook de armoede en de minder prettige kanten van de rurale levensstijl door. Pogingen om die, als minder idyllisch ervaren kanten van het plattelandslieven naar hun hand te zetten, worden de nieuwkomers niet in dank afgenomen. Vooral niet als die pogingen politieke, in hogere lokale belastingen uitmondende activiteiten behelzen. De plattelanders hebben het immers al moeilijk genoeg om de eindjes aan elkaar te knopen.

McMansion

Deze conflictsituatie laat zich goed illustreren met wat de 'geitenaffaire' is gaan heten. De plaats van handeling is een plattelandstadje van hooguit 3.000 inwoners in noordoost New York, een uur rijden ten noorden van Albany, vier uur rijden ten noorden van New York City en een half uur ten westen van Bennington, direct over de grens met Vermont.

Een echtpaar met geld, dat er regelmatig een vakantie doorbracht en dan in het, nog in de koloniale tijd gebouwde en mooi gerestaureerde, hotel logeerde, besloot zich in het stadje te vestigen; althans in de zomer en herfst, want de rest van het jaar overwinterden ze in Florida. Ze kochten een oud verwaarloosd huis, lieten dat slopen en zetten een groot nieuw huis neer, waarvan de bouw-

som een vijfvoud van de gemiddelde huizenprijs in het stadje bedroeg. Dat contrast zette zich voort in de sterk afwijkende stijl van het huis, een stijl die – en ik neem aan dat dat ook de Nederlandse lezer genoeg zegt – als ‘McMansion’ wordt aangeduid [Nee dus, vandaar toch maar een poging tot vertaling: patjepeeër-boerderette-stijl, *hvdh*].

Klachten

De nieuwkomers merkten tot hun verrassing dat hun dure huis naast dat van een beestenfokkende bewoner stond. Hun eerste klacht betrof het ochtendkraaien van een tamelijk exuberante haan. Uit het oogpunt van goede relaties met de burens bood de eigenaar aan het dier te slachten en op te eten. Het voorjaar had echter een nieuwe verrassing in petto. De sneeuw was nog maar net gesmolten en de nieuwkomers genoten van het groener worden van de velden toen, op 1 mei, hun buurman zijn schuur opende en een kudde uitgelaten geiten van het jonge groen begon te grazen... op het grasveld dat direct aan de designtuin van het echtpaar grensde. In de aanloop naar de zomer zagen ze de beesten groeien, tezamen met de hoeveelheid geurige geitenstront op het veld. De komst van een in een penetrante hormonenlucht gehulde bok en het verspreiden van de wintermest uit de schuur over het terrein werden het echtpaar teveel. Ze vroegen hun buurman de geiten te verwijderen. Toen hij dat weigerde schakelden ze de politie in. De agenten wezen op de lokale verordening die bestaande fokkerijen het fokken van geiten toestond en op het feit dat de buurman zulks om den brede al twintig jaar deed, zonder daarover ooit klachten te hebben ont-

mmmlrealstate.com
 620 Main St. PO Box 8
 Route 100 Weston, Vermont
 phone 802-924-3119
 email info@mmmlrealstate.com
 Tuesday, July 26, 2005

MARY MITCHELL MILLER
REAL ESTATE

Recent Sales

Home
Residential
Land
Commercial
Rentals
Recent Sales
Contact Us
Area Map
Local Links

Londonderry Log Cabin

Londonderry Log Cabin

This is the classic Vermont log cabin in the woods! Come live your dream in Vermont. Conveniently located. Walking distance to groceries, bank, and restaurants. Three bedrooms, one bath, well-maintained, with an unheated cottage/shed/bunkhouse. Turnkey purchase for primary or second home. Charming and comfortable - sold mostly furnished. House and 3.22+/- acres just listed for \$204,400.

[Click For More Pictures Of Londonderry Log Cabin](#)

Riverside Farm Condominium

Just listed! Creative and charming two-bedroom duplex in circa 1909 barn! Spacious and light kitchen/living/dining areas, two and a half bathrooms, swimming pool. 15 common acres with fields and West River frontage. Conveniently located between Londonderry and Weston. Sold furnished. Just listed at \$227,000.

[Click For More Pictures Of Riverside Farm Condominium](#)

Riverside Farm Condominium

Ruim aanbod van 'boerderijen' voor stedelingen.

vangen. Niet bereid dit aspect van het plattelandsleven te accepteren, diende het echtpaar een klacht bij de burgemeester in. Die weigerde een wijziging van de verordening zelfs maar in overweging te nemen, of anderszins iets te ondernemen. Daar gemeenteraden bij vergaderingen tijd inruimen om klachten of suggesties van bewoners aan te horen, verscheen het echtpaar elke maand om hun klacht te herhalen. Tevens lieten ze een petitie rondgaan met een verzoek aan de raad de verordening te wijzigen. Toen ook dat niets uithaalde, zocht het echtpaar het hogerop en wendde het zich tot de *county-* en staatsoverheid. Uiteindelijk huurden de echtelieden een advocaat in en spanden processen tegen het stadsbestuur en hun buurman aan.

Centimeterwerk

Gedurende het tweede jaar van dit conflict ontdekte de advocaat dat de geitenfokkerij niet voldeed aan de eis over een minimumoppervlakte aan grasland te beschikken: hij kwam 150 vierkante centimeter tekort! De fokker vroeg daarop ontheffing aan, maar het gemeentebestuur durfde die niet

te verlenen: meer processen kon de gemeentekas niet aan. Ook de schenking van 150 vierkante centimeter door een andere buurman bleek niet te helpen. Volgens de regels moest de bestaande fokkerij worden opgeheven, waarna de fokker, nu met voldoende land, een aanvraag voor een nieuwe fokkerij kon indienen; een aanvraag die op basis van de bestaande verordening echter niet zou worden gehonoreerd. Inmiddels waren de verhoudingen tussen de oude en de nieuwe bewoners volstrekt bedorven. De eersten beschouwden het gedrag van de nieuwkomers als een aanslag op hun manier van leven. Zij zagen het als patjepeeërgedoe, als treiteren en – vanwege de kostbare, alleen voor vermogende mensen weggelegde juridische strijdmethoden – vooral als oneerlijk en onrechtvaardig. De nieuwkomers zagen het natuurlijk als een kwestie van bescherming van een grote investering, die door onredelijk en achterlijk gedrag werd bedreigd.

Strijdtoneel

De geitenaffaire is tot een splijtzwam in de lokale gemeenschap uitge-

groeid. De gemeenteraad heeft een wettelijk recht op uitoefening van het boerenbedrijf aangenomen om klachten als die over de geiten tijdig te kunnen neutraliseren. Plaatselijke boeren treiteren nieuwkomers door mesthopen zo dicht mogelijk tegen de erfgrans van hun grond op te werpen of mest en gier te spreiden, net nadat hun nieuwe burens de was buiten te drogen hebben gehangen. De nieuwkomers blijven het in juridische procedures zoeken, in de wetenschap dat hun tegenstanders financieel snel uitgeput raken en dan concessies zullen moeten doen. Ook werpen ze zich op als kandidaat voor lokale bestuursposten om zo de besluitvorming naar zich toe te trekken. Lokale verkiezingen zijn tot op heden – bij gebrek aan echte persoonlijke en belangentegenstellingen – zelden controversieel geweest; hetgeen zich aan de opkomst van de kiezers – die zelden de 10 procent overstijgt – laat aflezen. Dat zal echter veranderen. In dergelijke, met nieuwe import geconfronteerde stadjes zal elke verkiezing het toneel worden van strijd tussen het traditionele platteland – met zijn eigen waarden, normen, gebruiken en belangen – en de nieuwkomers – met hun (sub-)urbane levensstijl, levensvisie en materiële belangen. Hoe het de geitenfokker verging? Hij moest onder juridische dwang zijn kudde verkopen en werkt nu voor een melkveehouder. Zijn burens gingen, nadat het juridische steekspel in hun voordeel was beslist, naar hun winterverblijf in Florida. Kort na hun vertrek werd hun huis te koop aangeboden. ■

Vertaling: Hans van der Heijde

Gevraagd: Europees staatsman (m/v)

(Foto: Koen van Rossum)

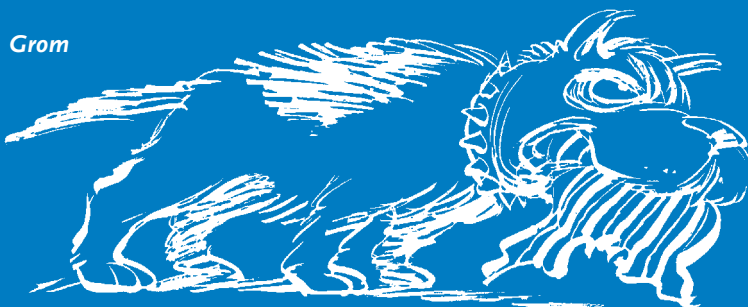
'Europa' heeft op school eigenlijk nooit echt geleefd. Als je er les over geeft, is het of je aan een dood paard staat te sjoeren. Hoe verder het onderwerp uit de belangstelling van de jeugd wegraakt, hoe kleuriger de folders die Brussel je op je dak stuurt. Die halen niets uit.

Nu het paard Europa niet alleen in het onderwijs maar ook in het echt op sterven ligt, raad eens

wie het te hulp komt! Uitgerekend het eurosceptische Verenigd Koninkrijk. Blair neemt de crisis te baat voor zijn veel realistischer scenario voor Europese samenwerking. Weg van het opgeklopte eenheidsideaal, dat – om binnenlandspolitieke redenen – eigenlijk alleen in België nog leeft.

Van alle regeringsleiders heeft Blair domweg de beste papieren voor zo'n reddingsoperatie. Lees zijn verrassend optimistische toespraak voor het Europese parlement in juni, na het Franse en Nederlandse 'nee' en het mislukken van de begrotingsonderhandelingen. En vergelijk die met de daaraan voorafgaande, van krokodillentranen doortrokken rede van euro-sauriër Juncker. Zie ook zijn succesvolle lobby voor de Spelen van Londen en zijn churchilleske optreden bij de bomaanslagen de dag daarop. Maar kijk vooral naar zijn flexibele en weerbare economie. Als Europa met China en India in de slag wil, dan moet de succesvolste economie van de Europese Unie, de Britse, de toon gaan aangeven. Een Blairiaanse ingreep, dat is wat Europa nodig heeft om het verzet van vakbonden en boeren te breken en de verzorgingsstaten *up-to-date* te brengen. Daar is de durf voor nodig waaraan het de Chiracs en de Schröders van Europa ten enenmale ontbreekt. Balkenende durft het wel, werkt er hard genoeg aan, met resultaat zelfs, maar ontbeert het charisma om zijn project te 'communiceren'. Zo'n afslankingsproject schreeuwt om het leiderschap van een groot communicator en doorpakker als Blair. Het paard is nog niet helemaal dood, dus een poging tot vlottrekken heeft zin. Tenminste, als dat paard eerst fiks is vermagerd en van al zijn bureaucratische en idealistische ballast is verlost. Als de Europese Unie volgens dit scenario is gerevitaliseerd, ik weet zeker dat we dan het project Europa in de klas weer gewoon kunnen uitleggen, aan de hand van feiten en resultaten in plaats van via propagandafolders.

Grom

Gedenkteken of stenen des aanstoets?

NORBERT H. WEBER

Op 10 mei 2005, twee dagen na de herdenking van de bevrijding van Duitsland van het nazi-regime door de Geallieerden, zestig jaar geleden, werd in Berlijn het holocaustmonument onthuld. Na bijna twintig jaar van planning en bouw is het ‘gedenkteken voor de vermoorde joden van Europa’, zoals de officiële aanduiding luidt, eindelijk voltooid, maar nog steeds controversieel. Van onze gelegenheidsrespondent.

Professor Norbert Weber is hoogleraar Erziehungswissenschaften (Onderwijs en Pedagogiek) aan de Technische Universiteit van Berlijn.

Voor 1.200 genodigden herinnerde bondsdagvoorzitter en voorzitter van het stichtingsbestuur Wolfgang Thierse tijdens de opening aan de twintig jaar van controversie en discussies rond het Holocaustmonument en benadrukte hij dat ‘het monument aanstoot zal blijven geven en het debat erover zal voortduren.’ Dat debat zal over de dezelfde twee fundamentele vragen gaan waarover de afgelopen twintig jaar geen overeenstemming werd bereikt: ‘Heeft Duitsland zestig jaar na de Holocaust eigenlijk nog wel iets aan een dergelijk monument?’ en ‘Zijn zulke monumenten (nog) wel de geëigende vorm om de slachtoffers van de nationaal-socialistische heerschappij te gedenken?’.

Provocatief

Het monument is aanstootgevend, ongemakkelijk en provocerend, geen bezoeker die dat zal ontkennen. Het is ook een unieke en fascinerende toevoeging aan de gedenktekencultuur en als zodanig al onderwerp van debat.

In zijn provocatieve kwaliteit zal het echter toch vooral de meer controversiële discussies blijven aanzwengelen. Die discussies gingen en gaan over een reeks aspecten, die hieronder nog eens in willekeurige volgorde worden geïnventariseerd.

Te groot, te vrijblijvend?

Het monument strekt zich uit over een oppervlakte van ruwweg drie voetbalvelden en is met zulke maten wel erg, en wellicht te, monumentaal aanwezig op deze plek: midden in het regeringscentrum van de Duitse hoofdstad en slechts enkele honderden meters verwijderd van de Brandenburger Poort en het Rijksdaggebouw, tegenwoordig de zetel van het Duitse parlement, de *Bundestag*. Het monument ontnemt deels het zicht daarop en vanaf sommige plekken is alleen nog de glazen koepel op het dak van de Rijksdag waarneembaar.

De ontwerper, de Amerikaan Peter Eisenman, heeft op het 19.000 vierkante meter grote terrein 2.711 – naar de grafstenen en -zuilen uit de Griekse Oudheid *stèles* genoemde – blokken beton opgesteld. Hun lengte is 2,38 meter, hun breedte 0,95 meter en hun hoogte loopt van straatniveau tot 4,50 meter in het midden, waardoor de bezoeker het gevoel krijgt zich in een stenen labyrint te bevinden.

Zonder voorkennis zal niemand op deze plek in staat zijn enig verband tussen hetgeen hij ziet en de vermoorde joden van Europa te leggen. Niets in het bovengrondse, monumentale gedeelte verwijst namelijk naar enig traditioneel symbool als

een davidsster. Het gaat hier om een volkomen abstract kunstwerk, dat open is doordat het een veelvoud aan associaties toelaat.

Schandaal

De aanleiding voor een schandaal vormde de ontdekking dat de impregneringsvloeistof ter bescherming van de stèles door Degussa dochter Degesch werd geleverd. Dezelfde firma produceerde ruim zestig jaar geleden Zyklon-B giftabletten en leverde deze aan Auschwitz, waar met behulp van

deze tabletten meer dan een miljoen joden werden vergast. Degussa zelf had eerder al toegegeven verantwoordelijk te zijn geweest voor het verhandelbaar maken van geroofd goud van sieraden en uit gebitten van joden. Omdat Degussa zich, vergeleken met andere Duitse ondernemingen met een besmet verleden, intensief en in het openbaar met de eigen nazi-geschiedenis heeft bezighouden, stelden Thierse en zijn stichtingsbestuur zich op het standpunt dat de opdracht aan Degussa gegund mocht blijven.

Te beperkt, te centraal, te duur?

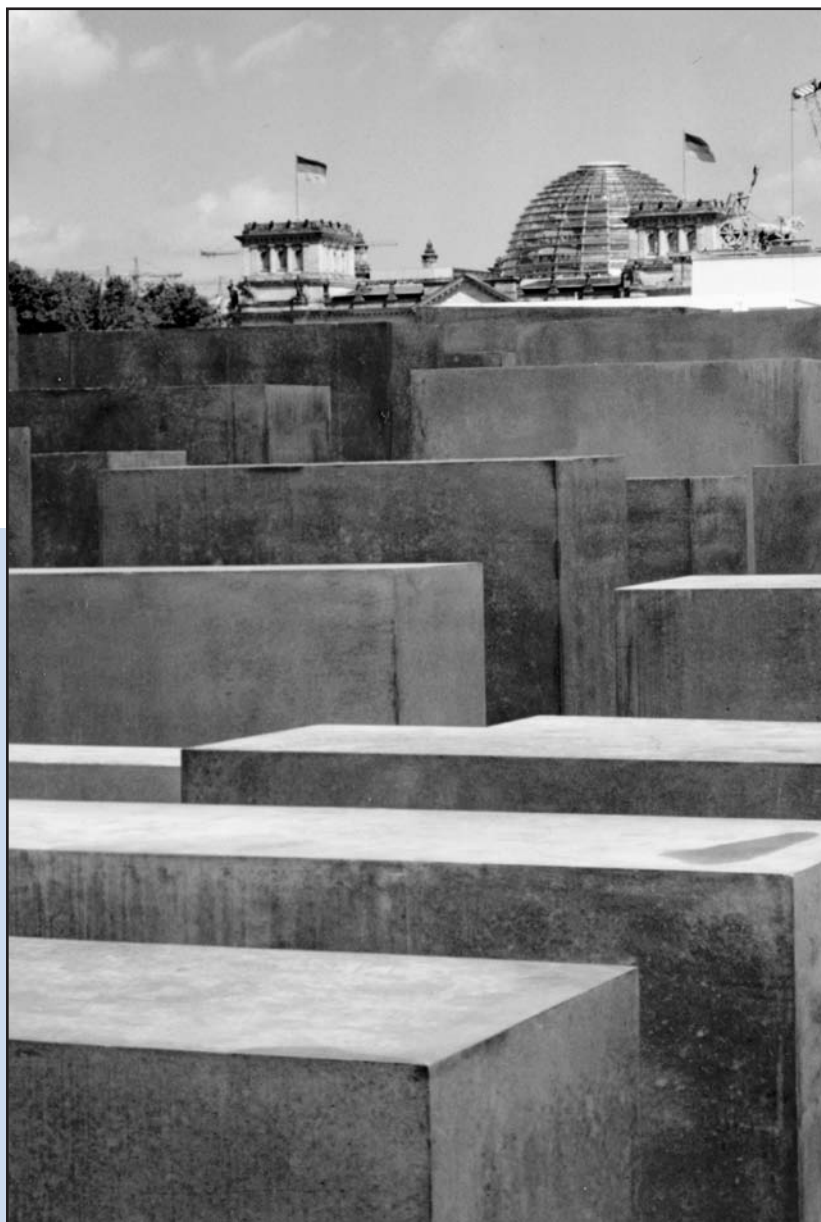
Dit monument gedenkt uitsluitend de joodse slachtoffers. 'Waarom die beperking?', vragen critici zich af. De nazi-dictatuur vermoordde op genocidale of massale schaal toch ook Roma- en Sinti-zigeuners, Slaven, communisten en verzetsstrijders, homoseksuelen, gehandicapten, geesteszieken en Jehova's getuigen? Vertegenwoordigers van de joodse gemeenschappen in Duitsland wezen en wijzen er steeds weer op dat dit gedenkteken voor die gemeenschappen niet de centrale herdenkingsplek is of wordt. Wat hen betreft is er helemaal geen centrale plek: zij gedenken de slachtoffers op de plaats waar die aan hun tragische eind kwamen, daar waar de concentratie- en vernietigingskampen waren gevestigd.

Daarnaast stonden natuurlijk de hoge kosten van dit project ter discussie: 28 miljoen euro, onderhoud niet meegerekend. Dat deze enorme kosten een bedreiging voor de hoognodige restauratie en instandhouding van de reeds bestaande gedenktekens en -plekken kunnen vormen, blijkt nu al niet meer alleen denkbeeldig.

Jaren tachtig

Waarom is ondanks de talrijke bezwaren, die voordat de eerste spade in de grond was gestoken al tot controversiële debatten leidden, toch besloten een dergelijk monstrueus gedenkteken te bouwen? Waren de meer dan duizend gedenktekens en -plekken in Duitsland niet genoeg om op waardige wijze de joodse slachtoffers van de nazi-terreur te gedenken?

Het antwoord op deze vragen moet

Monument in omgeving van Reichstag en Brandenburger Tor. (Foto: NorbertH. Weber)

(Foto: Norbert H. Weber)

aan het einde van de jaren tachtig van de vorige eeuw worden gevonden. Destijds opperden de journaliste Lea Rosh en de historicus Ernst Jäckel dat het 'land van de daders' de oprichting van 'een onmogelijk te negeren gedenkteken' voor de zes miljoen vermoorde joden zou realiseren. Dat voorstel kreeg bijval van vele kanten, onder andere van voormalig bondskanselier Willy Brandt, schrijver en Nobelprijzdrager Günther Grass en de bekende, uit de voormalige Duitse Democratische Republiek (DDR) afkomstige schrijfster Christa Wolf.

Na de Duitse eenwording kwam in Berlijn een bij uitstek geschikt geacht stuk grond beschikbaar: het niemandsland – ten tijde van de DDR de 'strook des doods' – tussen Oost- en West-Berlijn, in de nabijheid van de Brandenburger Poort. Die onbebouwde strook was inmiddels eigen-

dom van de bondsregering en van particuliere claims op de grond was geen sprake. In het noordoostelijke gedeelte van het terrein lag nog de ondergrondse bunker, behorend bij de dienstvilla van nazi-propagandaminister Joseph Goebbels (die bunker ligt er nu nog). Het besluit de grond voor een gedenkteken te gebruiken werd snel genomen, maar toch zou het nog dertien jaar duren eer in 2003 met de bouw werd begonnen.

Keuzen

Dat had mede te maken met het grote aantal (meer dan vijfhonderd) ingezonden ontwerpen. Negen prijzen werden uitgereikt, waaronder twee eerste. De officiële voorkeuring uit naar het ontwerp van de Berlijnse architectengroep Jacob-Marks. Dat ontwerp behelsde een enorme, tot zeven meter hoogte,

schuin oplopende betonplaat die het hele terrein zou bedekken. In die schuine plaat zouden de namen van alle, thans bekende joodse slachtoffers moeten worden gegraveerd, waarbij voldoende ruimte zou worden opengelaten om namen van nu nog onbekende slachtoffers te kunnen toevoegen. De protesten tegen dit, met alle verhoudingen spottende ontwerp, waren zo heftig dat toenmalig bondskanselier Helmut Kohl zich uiteindelijk tegen de realisering ervan uitsprak en het debat over de beide, hierboven geformuleerde fundamentele vragen opnieuw begon. Overigens meende, en meent, ook de auteur van dit artikel dat de bestaande gedenkplaatsen en -tekens toereikend zijn voor een waardig gedenken van de Holocaust. Nadat de Berlijnse Senaat in 1996 voor een nieuwe, open inzending van ontwerpen pleitte, werden naast de

negen prijswinnaars van de eerste ronde, zestien kunstenaars en architecten van internationale allure uitgenodigd om aan een tweede ronde deel te nemen. Onder hen waren Daniel Liebeskind, Peter Eisenman, Hochen Gerz en Gesine Weinmillers. De beoordelingscommissie sprak een voorkeur uit voor het ontwerp van Eisenman, dat toen nog voorzag in 4.000, schuin tegen elkaar leunende stèles van dezelfde vorm als de huidige. Opnieuw volgden hevige protesten: het was te monumentaal, te groot en inhoudsloos. Een sterk aangepast ontwerp, met een reductie tot 2.711 stèles en verlaging van het hoogste punt van 7 naar 4,5 meter, overtuigde de jury, waarna in juni 1999 een meerderheid van de bondsdagafgevaardigden voor realisering stemde. Dit gebeurde echter op de voorwaarde dat de architect instemde met de eis dat onder het holocaustmonument een onderaards informatiecentrum zou worden ingericht, hetgeen Eisenman schoorvoetend deed. In maart 2000 zorgde een speciaal daartoe opgerichte stichting onder leiding van bondsdagvoorzitter Thierse voor een relatief snelle uitvoering van dat besluit: in april 2003 werd begonnen met de feitelijke bouw, die in mei 2005 werd voltooid.

Open

Aangezien het monument pas sinds 12 mei jongstleden werd opgesteld, liet zich op het moment van schrijven van dit artikel [enkele dagen na de openstelling – *hvdh*] nog niet goed vaststellen of het door de bevolking wordt gewaardeerd en aanvaard. Het is dag en nacht *geopend*, dat wil zeggen: van alle kanten te betreden en te doorkruisen.

De gevoelens die het losmaakt lijken zeer uiteenlopend. Sommigen ervaren het woud van stèles als bedreigend en verstikkend, anderen gebruiken de blokken voor gymnastische oefeningen of zitten erop. Zelfs zag ik al mensen picknicken, waarbij de zuilen als stoelen en tafel werden gebruikt. Kinderen hebben onmiddellijk de vele mogelijkheden van het stèleswoud als avontuurlijke speelplaats onderkend: ze spelen er ver-

Sommigen ervaren het woud van stèles als bedreigend en verstikkend, anderen gebruiken de blokken voor gymnastische oefeningen of zitten erop.

stopperij en krijgertje en doen spelletjes waarbij van zuil naar zuil wordt gesprongen. Weliswaar ligt bij elk van de vier hoekpunten van het monument een plaat in de grond waarop gedragsregels zijn afgedrukt, maar de meeste bezoekers ontgaat die.

De kunstenaar wilde bewust een open monument maken, zonder directe verwijzing naar de slachtoffers van de Holocaust, zo zei hij in een vlak na de inwijding afgegeven interview. Het is een kunstwerk, dat zich door zijn abstracte vorm niet aan iedereen ontsluit en uiteenlopende associaties toelaat. Voor de een is het een golvend korenveld van steen, voor de ander een onafzienbare rij grafstenen, begrepen als 'symbool voor het niet-vergetene' en ervaren als 'gevoel van sprakeloosheid', aldus Eisenman. Uiteindelijk, zo voegde hij daar aan toe, is het monument 'een Duitse aangelegen-

heid'. Hijzelf is geen Duitser en hij wilde met zijn ontwerp geen beledigende vinger opsteken, maar alleen een 'duurzaam stilstaan' bij de joden van Europa bewerkstelligen.

Geen weg uit de herinnering

Dwalend door het woud van stèles kan men het onderaardse informatiecentrum opzoeken. Daar wordt in vier zalen met behulp van teksten, beelden en geluid een indruk van de moord op de Europese joden gegeven. Hier pas krijgen de slachtoffers namen en gezichten, wordt men het onbevattelijke van de holocaust gewaar en wordt emotionele betrokkenheid losgemaakt. Feitelijk is het dit centrum dat maakt dat het holocaustmonument, midden in Berlijn, in de woorden van de bondsdagvoorzitter, 'geen leuke plek' is.

Als dit gedenkteken in zijn hoedanigheid van woud van stèles iets duidelijk symboliseert, dan is het wel dat geen streep onder het Duitse nazi-verleden kan worden getrokken: er is geen weg uit de herinnering. In die zin zal Thierse gelijk krijgen: dit gedenkteken zal steen des aanstoots blijven. ■

Vertaling: Hans van der Heijde

Nooit weer!

HANS VAN DER HEIJDE

Onlangs werd een lid van het Britse vorstenhuis naar Auschwitz gestuurd omdat hij zich eerder in een uniform met swastika op een feestje had vertoond. Door het bezoek aan deze plaats zou hij met de gevolgen van de holocaust worden geconfronteerd. Of het bezoeken van gedenkplaatsen voor een ieder een juiste methode zou zijn, komt in deze [beschouwing](#) aan de orde.

Gedenktekens zijn bedoeld om de herinnering aan een gebeurtenis levend te houden: soms een gebeurtenis waar een gemeenschap of een natie trots op kan zijn – zoals een overwinning op het slagveld of een groot offer dat is gebracht – vaker een tragische gebeurtenis, met veel, soms heel veel slachtoffers. De herinnering daaraan levend houden heeft mede als doel volgende generaties te waarschuwen: ‘Pas op, laat dit niet weer gebeuren’.

Veel gedenktekens en monumenten zijn dus een les en behoren daarom in het onderwijs te worden gebruikt. Daarover is in het Duitse onderwijs veel nagedacht. Het Duits heeft er zelfs een speciaal en heel mooi woord voor: *Gedenkstättenpädagogik*.

Dichterbij

Gedenkstättenpädagogik richt zich, het zal niemand verrassen, vrijwel uitsluitend op de nazi-periode en

de genocide, respectievelijk massamoord op joden, zigeuners, homoseksuelen, Slaven, politieke tegenstanders, Jehova’s getuigen, gehandicapten en geesteszieken en heeft lang ter discussie gestaan. In hoeverre genocide en massamoord in het onderwijs aan de orde moet worden gesteld is zonder meer al een belangrijke vraag. Het dichterbij de beleving brengen van genocide en massamoord door gebruik te maken van de plekken waar ze plaatsvonden, lijkt te ver te gaan.

Directe confrontatie of juist niet?

Die discussie kreeg extra lading toen in de jaren tachtig van de vorige eeuw, nadat zich vaker incidenten met een racistische inslag hadden voorgedaan, het onderwijs de taak kreeg effectieve barrières tegen (het ontstaan van) racistische en antisemitische vooroordelen op te werpen.

Men kwam tot de conclusie dat het geen zin had, en zelfs averechts kon werken, (het ontstaan van) dergelijke vooroordelen te bestrijden door leerlingen direct met de nazi-horror te confronteren. Men moest leren zuiver met verschillen en overeenkomsten tussen (groepen) mensen om te gaan en in staat te zijn op een open, zelfkritische wijze, eigen denkbeelden aan de beginselen daarvan te toetsen en te herzien. Direct een link leggen tussen – in aanleg – racistische of antisemitische vooroordelen en Auschwitz, hetgeen aanvankelijk nogal wat leerkrachten deden, blokkeerde een dergelijke toetsing geheel.

Sinds het begin van de jaren negentig staat de *Gedenkstättenpädagogik* op het standpunt dat zuiver leren denken – zodanig dat het bewustzijn tegen vooroordelen is gewapend – zonder meer een centrale taak van het onderwijs is, zowel in het alge-

Westerbork niet zwaar genoeg? 102.000 gedenksteden
(Bron: Herinneringscentrum Kamp Westerbork/ Fotograaf: Sake Elzinga)

meen, als in elk schoolvak.

Tegelijkertijd behoren scholen een rol te spelen bij het levend houden van herinneringen – om redenen van de ontwikkeling van de historische dimensie in het bewustzijn van leerlingen, maar ook om te waarschuwen: ‘Pas op, dit heeft hier ooit kunnen gebeuren. We moeten zorgen dat zoiets niet weer gebeurt’. Het pedagogische uitgangspunt heet echter: *voorzichtigheid*. Om kritische zelfreflectie niet al direct te blokkeren, mag een direct verband tussen hetgeen op die plekken heeft plaatsgevonden en rare ideeën in het brein van leerlingen niet worden gelegd.

Nederland ten voeten uit

Die discussie, inclusief de toch erg belangrijke conclusies, is in Nederland amper opgemerkt. De Nederlandse gewoonte om lastige kwesties met een morele plaat beton van politieke correctheid toe te dekken en dan te denken – of in elk geval te roepen – dat de kwestie nergens zo voorbeeldig is opgelost als in Nederland, speelde ons ook hier parten. Het was de bedoeling dit stukje met de vorige alinea te besluiten, maar toen produceerde de Nederlandse actualiteit prompt een mooie illustra-

tie van de daarin vervatte bewering. Het Amsterdamse Montessori College Oost heeft bij de Poolse en Duitse ambassades een klacht ingediend over de wijze waarop een groep leerlingen en docenten, op excursie onderweg naar en van Auschwitz, aan de Duits-Poolse grens is behandeld, aldus een artikel van Hans Moll in *NRC Handelsblad* van 1 juni jongstleden.

De excursie maakte deel uit van een project van de Gemeente Amsterdam, gericht op het bijbrengen van kennis van de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, in het bijzonder de jodenvervolgung. Aanleiding voor dat project vormden de verstooring van de dodenherdenking in Amsterdam een paar jaar geleden en uitingen van antisemitisme op Amsterdamse scholen.

Dit is Nederland ten voeten uit.

Groepjes allochtone jongeren roepen op 4 mei ‘Alle joden moeten dood’ of scanderen na 11 september 2001 en de moord op Theo van Gogh macabere rijmpjes op ‘ Hamas’. In plaats van na te denken zoekt het gemeentebestuur, opgejaagd door zich gekwetst voelende en daarom ook niet meer denkende burgers, de grootste morele molensteen die het kan vinden. Westerbork? Nee, niet zwaar genoeg. Auschwitz, daar moeten ze heen! Dat zal ze leren ooit nog eens iets onvriendelijks over joden te roepen!

De leerlingen die in het artikel van Moll aan het woord komen brengen de Auschwitz-excursie helemaal niet in verband met de oorspronkelijke aanleiding. Eerder zien ze een verband tussen de positie van allochtone minderheden in Nederland nu en die van joden toen. Wat dat betreft kloppen de inzichten van die Duitse pedagogen dus.

Het zijn niet zozeer de leerlingen, maar de docenten die zich geschokt tonen over de grensincidenten. Docenten die alle verhoudingen uit het oog hebben verloren: ‘We waren in Auschwitz geweest en ik dacht: dit is een selectie’, aldus een docente over haar gevoelens toen tijdens de terugreis gewapende douaniers aan de Pools-Duitse grens de bus inkwamen.

Dom, dommer, domst

Op 3 juni komt *NRC Handelsblad* bij monde van de *NRC*-correspondent te Warschau op de zaak terug. Diens verslag stelt in elk geval het grensoponthoud in een ander daglicht als blijkt dat, in tegenstelling tot de bewering van de docenten in het artikel van 1 juni, enkele leerlingen niet over geldige documenten beschikten. Ja, u leest het goed. Dat was dom van die leerlingen en nog veel dommer van de begeleidende docenten. Ben ik erg cynisch als ik opper dat een deel van hun verantwoordiging wel eens in de schaamte over hun eigen domme verzuim geworteld zou kunnen zijn... en is ook dergelijk nonchalant verzuim niet Nederland ten voeten uit? ■

Herinneringscentrum Kamp Westerbork

Het Herinneringscentrum Kamp Westerbork biedt groepen speciale arrangementen voor een bezoek aan het museum en de historische plek van Kamp Westerbork. Docenten die met een klas het herinneringscentrum willen bezoeken, kunnen in overleg met de medewerkers voorafgaand aan het bezoek een programma opstellen dat uitgaat van de interesse en de beleveniswereld van de leerlingen.

Vaste elementen in een dergelijk programma zijn: de leefomgeving van de leerlingen, persoonlijke verhalen van mensen die in Westerbork gevangen zaten en authentieke voorwerpen en documenten uit het doorgangskamp. Tijdens een filmvoorstelling en een gang langs de tentoonstellingen en over het voormalige kampterrein wordt getracht de geschiedenis van Kamp Westerbork tot leven te brengen.

Actuele thema's, zoals de vluchtelingenproblematiek en de multiculturele samenleving*, worden vanuit historisch perspectief benaderd. Materiaal ter voorbereiding en verwerking van het bezoek is aanwezig.

Meer informatie over de mogelijkheden vindt u op de internetpagina: www.westerbork.nl. Op deze internetpagina is ook lesmateriaal over de Tweede Wereldoorlog te vinden voor basisonderwijs, vmbo, havo en vwo.

* Op de internetpagina www.spion.nl/spion/ staat lesmateriaal over de rol van Marokko en de Marokkanen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog.

II Voorbeeldopdracht gedenktekens

Deze eenvoudige opdracht is geschikt voor derde en vierde klassen van het vmbo. Het doel ervan is leerlingen aan de hand van monumenten inzicht te laten verwerven in belangrijke geschiedkundige gebeurtenissen en ze te leren bewuster te kijken.

Voor de docent

Op de internetpagina www.cultuurplein.nl/po/lesmateriaal/lesideeen/cultureel-erfgoedbuiten omschrijft de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) het werken met monumenten, landschappen, musea, oudheidskamers en archiefverzamelingen. Hier worden ook suggesties voor excursies gedaan en informatie over voorbereiding, uitvoering en evaluatie daarvan gegeven.

Op de internetpagina <http://monumenten.pagina.nl/> staat informatie over veel monumenten in Nederland.

Iris Gerdez & Matthijs van Waveren

Opdracht Gedenktekens

Opdracht

Ook in jouw omgeving staan gedenktekens en monumenten. Vaak zijn het gedenktekens die aan een belangrijke en meestal tragische gebeurtenis uit de plaatselijke of de nationale geschiedenis moeten herinneren, zoals aan een slachtoffer van zinloos geweld of een gebeurtenis uit de Tweede Wereldoorlog. Bij deze opdracht ga je gebruik maken van een dergelijk gedenkteken.

Zoek in de plaats waar je woont, of waar de school is gevestigd, naar een monument of gedenkteken dat aan een tragische gebeurtenis of gebeurtenissen uit de Tweede Wereldoorlog herinnert. Neem pen, potloden en papier mee, beantwoord de vragen en voer de tekenopdracht uit.

Voor de beantwoording van sommige vragen moet je misschien het internet raadplegen of bij de gemeente te rade gaan.

Vragen

1. Wat stelt het monument of gedenkteken voor?
2. Van welke materialen is het gemaakt?
3. Wie heeft het gemaakt en wanneer?
4. Aan welke gebeurtenis (sen) wil het gedenkteken de herinnering levend houden?
5. Wat probeert het monument uit te drukken? Vind je dat het dat op een goede wijze doet? Waarom vind je dat (niet)?
6. Is het mooi? Waarom vind je dat (niet)?
7. Van welke symbolen heeft de kunstenaar gebruik gemaakt?
8. Maak ter plekke een potloodtekening van het monument/gedenkteken.

Licht later in je klas of groep je antwoorden toe, terwijl je tekening onder je medeleerlingen rondgaat.

Gedenkteken bij het Tweede-Kamergebouw

Keuze voor leerlingen belangrijk

LIEKE MEIJS

De Tweede Kamer liep in het debat over de geplande aanpassingen in de Tweede Fase tegen enkele – op dat moment onoplosbare – knelpunten aan en vroeg aan de minister van Onderwijs deskundigen hun licht hierover te laten schijnen. Een van de leden van de Profielcommissie voor maatschappijleerprofielen doet verslag.

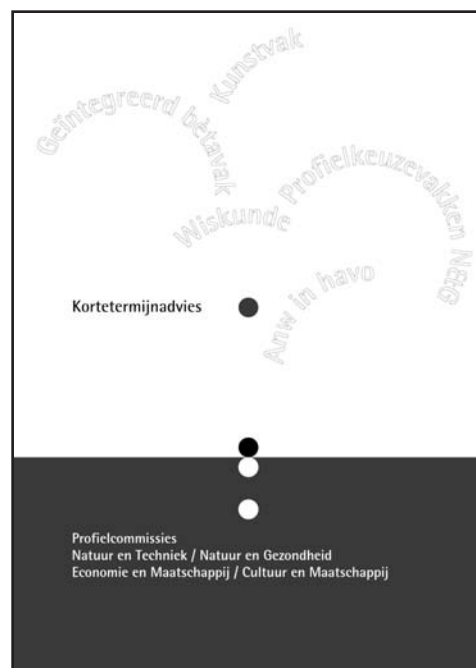
Lieke Meijs is secretaris van de Profielcommissie voor de maatschappijprofielen

Bij behandeling van de aanpassingen in de Tweede Fase per 1 augustus 2007 stelde de Tweede-Kamercommissie Onderwijs zich het volgende af: 'Moet het kunstvak in het profiel Cultuur & Maatschappij (C&M) een verplicht profielvak worden?'; 'Kan de inhoud van Algemene Natuurwetenschappen (ANW), dat op de havo geschrapt gaat worden, elders worden ondergebracht?'; en 'Wat wordt de inhoud van het vak Wiskunde in C&M op vwo (op de havo verdwijnt Wiskunde als profielvak in het profiel C&M)?'. Aan de minister van Onderwijs Maria van der Hoeven werd dan ook gevraagd om twee profielcommissies te installeren: *een* voor de maatschappijprofielen en *een* voor de natuurprofielen. Op 1 juni 2005 hebben zij hun kortetermijnadvies met uitspraken over die knelpunten aan de minister overhandigd. Een aantal adviezen is hier samengevat.

Kunstvak niet verplicht

Bij de start van de Tweede Fase in 1998 was het de intentie van de ontwerpers van de vier profielen om

in het profiel C&M – naast Geschiedenis, Wiskunde, Economie en twee talen (of Filosofie op het vwo) – het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming 2 en 3 (CKV2,3) tot een verplicht profielvak te maken. Omdat methoden voor dit nieuwe vak nog niet beschikbaar waren, werd een overgangperiode ingevoerd, waarin scholen in plaats van CKV2,3 andere vakken zoals Maatschappijleer 2 konden aanbieden. Scholen die voor de Tweede Fase al Maatschappijleer 2 als examenvak aanboden konden zodoende het vak nog als profielvak in C&M aanbieden. Scholen die tot dan toe alleen Maatschappijleer in

Overzicht van de profielvakken per 1 augustus 2007, zoals door de minister is voorgesteld

	Natuur & Techniek	Natuur & Gezondheid	Economie & Maatschappij	Cultuur & Maatschappij
verplichte profielvakken	Wiskunde B Natuurkunde Scheikunde	Wiskunde B of A Biologie Scheikunde	Wiskunde A of B Economie	Geschiedenis Wiskunde C of A of B (vwo) moderne vreemde taal (havo)
profielkeuzevakken	<i>één vak uit:</i> nieuw bètavak Informatica Biologie Wiskunde D	<i>één vak uit:</i> nieuw bètavak Aardrijkskunde Natuurkunde LO 2 (advies van de commissie natuurprofielen om dit vak te schrappen)	<i>twee vakken uit:</i> M&O Aardrijkskunde Maatschappijleer Geschiedenis moderne vreemde taal	<i>één vak uit:</i> Aardrijkskunde Maatschappijleer Economie <i>één vak uit:</i> kunstvak Filosofie moderne vreemde taal (klassieke taal)
keuze examenvak	naar keuze	naar keuze	naar keuze	naar keuze

het gemeenschappelijke deel kenden, gingen begrijpelijkerwijs niet over tot het aanbieden van het profielvak Maatschappijleer 2; het betrof namelijk slechts een overgangperiode. De vraag die nu aan de Profielcommissie van de maatschappijprofielen voorlag was of het kunstvak als profielvak verplicht zou moeten worden. De Profielcommissie is van mening dat de situatie nu, na zeven jaar Tweede Fase, is veranderd. Bij alle profielen worden per 2007 – naast de verplichte profielvakken – profielkeuzevakken ingevoerd zodat leerlingen voor een deel aan het door hen gekozen profiel een eigen invulling kunnen geven, afhankelijk van de vervolgrichting die zij in willen gaan. (zie overzicht van de profielvakken.) De Profielcommissie voor de maatschappijprofielen vindt de tweedeling in de profielkeuzevakken in C&M een goede zaak. Hierbij kiezen leerlingen één vak uit drie maatschappelijke vakken en één vak uit drie culturele vakken, een goede zaak. Juist vanuit dit profiel stromen

leerlingen door naar diverse opleidingen (zie tabel). Dit maakt dat juist in dit profiel een ruimer aanbod van profielkeuzevakken gewenst is, aldus de commissie. Als het kunstvak het derde verplichte profielvak in C&M zou worden, dan bleef er nog maar ruimte voor *een* profielkeuzevak over. Het advies van de Profielcommissie voor de maatschappijprofielen om in dit profiel het kunstvak niet verplicht te stellen, is door de minister overgenomen. De Tweede Kamer moet er nog een definitief oordeel over vormen.

Wiskunde verplicht voor alle leerlingen?

De minister van Onderwijs heeft voorgesteld om per 2007 Wiskunde voor de havo-leerlingen in C&M niet langer verplicht te stellen. Deze leerlingen kiezen vaak vervolgoopleidingen, waarvoor Wiskunde niet nodig is en de leerlingen kunnen nog altijd Wiskunde als keuze-examenvak kiezen, zo was de redenering van het Ministerie van Onderwijs. In de kranten kwamen hier veel protesten tegen, vooral om dat feit dat de toekomstige pabo-studenten geen Wiskunde in hun pakket meer hebben.

Profiel	havo-leerlingen percentage geslaagden naar hbo-sector	vwo-leerlingen percentage geslaagden naar wo-sector
Taal en cultuur	2 %	35 %
Gedrag en maatschappij	22 %	42 %
Recht	0 %	19 %
Onderwijs	31 %	0 %
Economie	32 %	1 %
Gezondheidszorg	10 %	1 %
Rest	3 %	2 %

Bron: Cfi/Lica 02/04

Daar werd tegenin gebracht dat de pabo's dan zelf de eis moeten gaan stellen, dat de instromende studenten Wiskunde in hun pakket moeten hebben.

Voor de vwo-leerlingen die C&M kiezen, blijft Wiskunde wel een verplicht profielvak en neemt in 2007 in omvang toe: van 360 studielasturen (slu) naar 480 slu.

Na de periode van de vakken Wiskunde A1,2 en B1,2 worden in 2007 de deelvakken afgeschaft. De Profielcommissies hebben voorgesteld om te werken met een benaming voor de wiskundevakken A, B, C en D. Voor leerlingen uit C&M op het vwo wordt Wiskunde C voorgesteld, maar ze kunnen eventueel ook Wiskunde A of B kiezen. Het vak besteedt aandacht aan basiskennis op het gebied van rekenen, tabellen, grafieken en wiskundige rekvaardigheden, alsook aan elementen uit de statistiek, kansberekening en matrices.

Voor de beide Profielcommissies blijft een onderwerp van discussie wat alle havo/vwo-leerlingen aan basisvaardigheden van rekenen/wiskunde moeten krijgen, ongeacht het profiel dat ze kiezen.

ANW slachtoffer van overladenheid

Bij de aanpassingen in 2007 moest ook het probleem van overladenheid worden teruggedrongen. Kleine vakken in het gemeenschappelijke deel worden dan gemakkelijk het slachtoffer. Vele voorstellen zijn de revue gepasseerd: ANW alleen voor de leerlingen uit de maatschappijprofielen en Maatschappijleer alleen voor de natuurprofielen, was *een* van die voorstellen. Uiteindelijk heeft het Ministerie ervoor gekozen om ANW

op de havo te schrappen, op het vwo van 200 slu naar 120 slu terug te brengen en CKV1 op vwo van 200 naar 160 slu terug te brengen.

Maatschappijleer in het gemeenschappelijke deel is op de havo van 160 slu naar 120 teruggebracht, op het vwo is de positie van het vak hetzelfde gebleven.

De Profielcommissies vinden dat de inhoud van ANW behouden moet blijven, maar op dit moment kan dat niet op een andere manier dan in de vrije ruimte. Op de lange termijn moet hier een andere oplossing voor komen, zo vinden beide commissies. Bovendien moet helder worden welke basis alle leerlingen in het gemeenschappelijke deel gehad moeten hebben.

Langetermijnplannen

De Profielcommissies hebben ook een langetermijnopdracht gekregen. Zij moeten een advies over de hoofdlijnen van de vorm en inhoud van de profielen en over de doorstroming naar het hoger onderwijs uitbrengen. Voor Maatschappijleer zijn daarbij onderstaande onderwerpen relevant. Hierover wordt nog advies uitgebracht.

De commissies hebben geconstateerd dat profielkeuzevakken in feite een keuze voor de school en niet voor de leerlingen inhouden. Immers, een school bepaalt welke vakken in een profiel worden aangeboden en dat kan zelfs *een* vak zijn, zodat de leerling helemaal niets meer heeft te kiezen. Voor het vak Maatschappijleer is het fijn dat het nu een positie van profielkeuzevak heeft, maar als slechts een gering aantal scholen het vak aanbiedt, is het voor leerlingen nog steeds onbereikbaar.

Scholen brengen daar tegenin dat het

onbetaalbaar wordt als scholen alle keuzevakken moeten aanbieden.

Voor de Profielcommissies is dan echter de vraag welke keuzevakken alle scholen moeten aanbieden en welke vakken in de vrije ruimte komen.

De samenhang tussen vakken binnen een profiel en tussen vakken in het gemeenschappelijke deel is nog steeds mager. Ook hierover zullen de commissies met verbetervoorstellen komen.

Ook de plaats van het centrale eindexamen in verhouding tot het schoolexamen is een aandachtspunt. Er valt minder stof onder het eindexamen. Zo werd voorgesteld om bij Maatschappijleer van drie naar twee thema's terug te gaan (uiteindelijk heeft dit voorstel het niet gehaald).

Graag ziet men meer vrijheid voor docenten om een deel van hun programma zelf in te vullen. De Profielcommissies zullen bekijken of het mogelijk is om de kern van de vakken (in concepten uitgedrukt) in het centrale examen te examineren en in het schoolexamen meer eigen schoolaccenten te laten ondervragen. Voor Maatschappijleer biedt dit de mogelijkheid om thema's per jaar, bijvoorbeeld afhankelijk van de actualiteit, te laten verschillen.

Uitgeverijen kunnen meer losse modules met een breed scala aan onderwerpen uitbrengen; docenten en zelfs leerlingen kunnen hier vervolgens uit kiezen.

Het langetermijnadvies wordt in augustus 2007 uitgebracht. De termijn waarop de goedgekeurde voorstellen kunnen worden ingevoerd is pas in 2010–2012. ■

Interview met prijswinnares Marion Oskamp

MediaMind wint Comeniusprijs

LIEKE MEIJS

en is een programma uit de *Aspecten*-reeks van Teleac/NOT, het derde programma heet *Film: entertainment of statement?* en komt, net als het laatste programma *Fotografie*, uit de Teleac/NOT-serie *Kunstlicht*. Nieuw dit jaar zijn de programma's *Soap, kunst of kitsch* en *Who's got the power*, over de invloed van de media. De – vernieuwde – vragen en opdrachten bij deze programma's vindt u op de internetpagina

Op 16 juni ontving Marion Oskamp, de projectleider van het programma *MediaMind* in Berlijn één van de Comeniusprijzen: de Speciale Euromedia Prijs. Deze prestigieuze prijs wordt jaarlijks toegekend aan educatieve projecten die multimediaal

leren bevorderen en die didactisch en pedagogisch als uitstekende voorbeelden gelden. Reden genoeg voor een [interview](#) met de vrouw achter dit programma.

Uitreiking Comeniusprijs aan Marion Oskamp.

MediaMind is het een media-educatieproject van de publieke omroepen. Het project wil jongeren kritisch op de dagelijkse stroom televisieprogramma's leren reflecteren. In *Maatschappij & Politiek* is al een aantal keren aandacht aan dit programma besteed, omdat het bruikbaar is in de vorm van praktische opdrachten bij het maatschappijleerthema 'Massamedia'. De start van het project zijn zes, op Schooltv-programma's gebaseerde lessen. Het eerste programma gaat over de selectie van nieuws, het tweede over de publieke omroepen,

www.omroep.nl/mediamind. Als tweede stap in het *MediaMind*-programma kunnen leerlingen meedoen aan de wedstrijd door het schrijven van een recensie van een van de televisieprogramma's van de publieke omroepen, die ze ook op voornoemde internetpagina kunnen bekijken. Op 19 januari 2006 komen 200 prijswinnaars naar Hilversum voor de Dag van de Media. De leerlingen maken op die dag een eigen reportage voor radio of televisie, schrijven een scenario of maken poëzieclips.

Lieke Meijs: Het budget van de publieke omroepen wordt na 2008 gehalveerd en tegelijk krijgen die omroepen een prijs voor een programma vanwege hoogwaardige kwaliteit. Een rare tegenstrijdigheid?

Marion Oskamp: 'Dat lijkt zeker zo als je deze twee feiten aan elkaar koppelt, maar de omvang van educatieve programma's, zoals *MediaMind* van de publieke omroepen, halveert niet. In het nieuwe model dat staatssecretaris Medy van der Laan heeft gepresenteerd, maken publieke omroepen programma's die zijn gericht op nieuws en opinievorming, educatie en cultuur in brede zin als ook op identiteitsbepalende programma's.

Wat dit voor gevolgen heeft voor *MediaMind* is niet duidelijk. Zowel omroepen als organisaties van buiten kunnen op educatieve programma's intekenen. Aan het *MediaMind*-programma doen nu al alle publieke omroepen mee. Ze staan zeker sympathiek tegenover de inhoud ervan. Het onderwijs biedt een van de weinig mogelijkheden om leerlingen van programma's van de publieke omroepen kennis te laten nemen. Het zou geweldig zijn om jongeren op deze manier aan de publieke omroepen te binden, maar dat is sowieso een heel moeilijke/onmogelijke opdracht en van meer factoren afhankelijk dan alleen meedoen aan *MediaMind*.'

Kunt u wat uit het juryrapport citeren?

'De Comeniusonderscheidingen zijn een initiatief van het Europese *Gesellschaft für Pädagogik und Information*. Dit is een wetenschappelijke organisatie voor multimediale vorming en mediadidactiek die sinds

1995 Comeniusonderscheidingen toekent aan multimediale projecten van een hoogwaardige didactische kwaliteit, evenals aan educatieve media met een bijzonder euroculturele betekenis. Het juryrapport meldt:

Het project MediaMind levert een bijdrage aan het kritische mediagebruik van jongeren, met name aan de visuele vorming van jongeren. Leerlingen leren namelijk om audiovisuele producten kritisch te 'lezen' en daardoor krijgen ze een beter zicht op de invloed van de televisie op de maatschappij.

De jury is verder van mening dat:

MediaMind, ook gezien op Europese schaal, een heel bijzonder project is, dat in andere landen navolging verdient. De kritische mediagebruiker kan zonder problemen als burger in de civil society zijn verantwoording nemen en laat zich minder door afschuwelijke ideologieën beïnvloeden. Hij komt veel meer te weten over de maatschappelijke thema's die in de journalistiek, kunst en cultuur aan bod komen.'

Is dit een stimulans om het programma verder uit te breiden?

'Daar waren we al mee bezig, maar komend schooljaar wordt het programma naar vmbo-leerlingen uitgebreid. We hopen dat ook vmbo-docenten de uitdaging aan willen gaan en met hun leerlingen aan de *MediaMind*-wedstrijd meedoen. De 200 plaatsen voor de prijswinnaars worden (gelijkelijk) over havo/vwo en vmbo-leerlingen verdeeld. Ook biedt *MediaMind* in 2006 onder de titel *MediaMind bij jou op school* opnieuw een workshop over het maken van een radioprogramma aan. Leerlingen van vijf scholen worden in

de gelegenheid gesteld om, onder leiding van twee eindredacteuren van de RVU en *MediaMind* een radioprogramma over zelf te kiezen onderwerpen te maken. Deelname kost de leerlingen en hun docent twee schooldagen en voorbereidingstijd. Scholen kunnen zich voor 1 november 2005 via het e-mailadres marion.oskamp@rvu.nl aanmelden. De radioprogramma's die dit jaar door leerlingen gemaakt zijn, zijn op de internetpagina www.omroep.nl/mediamind of via de pagina van de RVU (www.rvu.nl) te beluisteren.'

Hoe zou een juryrapport van leerlingen over jullie programma eruit zien?

'Leerlingen die aan de Dag van de Media mee mogen doen, of een radioprogramma mogen maken, zijn laaiend enthousiast. Ze kunnen bijna zonder uitzondering handig met computers, mp3-spelers en camera's omgaan. Door de sterrenwereld die zij er verwachten aan te treffen, is de mediawereld van Hilversum aantrekkelijk voor hen, maar ook als bedrijf vinden ze het boeiend om een kijkje achter de schermen te nemen. Een van de leerlingen die met de workshop over het maken van een radioprogramma meedeed verwoordde het zo: "Wat vind ik het leuk vandaag. Leuk om een keer anders bezig te zijn, leuk om radio te maken, leuk om met jullie samen te werken. Kortom: super. Ik stuur jullie deze reactie om jullie te bedanken en om te zeggen dat dit echt door moet gaan. Ik gun mijn kleinkinderen ook zo'n toffe ervaring." Andere woorden dan die de Duitse jury gebruikte, maar met dezelfde conclusie: *MediaMind* verdient veel navolging en is de moeite waard voor deelname.' ■

Nieuw vijandbeeld

HAROLD DROST

Heden ten dage worden de termen ‘vijand’ en ‘vijandbeeld’ veel gebezigd. In de westerse wereld voelen velen zich onveilig en zijn op zoek naar het antwoord op de vraag door wie zij worden bedreigd en welk beeld de vijand van het Westen heeft. De auteurs van *Occidentalisme* trachten het een en ander vanuit oosters perspectief te verduidelijken.

In 1964 zat ik als dienstplichtige bij de marechaussee: als chauffeur, als radio-telegrafist, in de politiedienst en als tolk. Voor die laatste taak moest ik naar de kazerne van de Militaire Inlichtingendienst in Harderwijk om in drie maanden Russisch te leren: de Sovjet-Unie stond aan de grenzen te trappelen om het Westen onder de voet te lopen. Natuurlijk zouden veel krijgsgevangenen worden gemaakt en die moesten worden verhoord; door ons dus. Ons werd een bijna tastbaar beeld van een oorlogsbeluste vijand voorgehouden. De Koude Oorlog is voorbij. Dat vijandbeeld heeft afgedaan, want niet alleen is de Sovjet-Unie niet langer vijand, er is helemaal geen Sovjet-Unie meer. Nog voordat we van onze verbazing daarover waren gekomen was er echter al een nieuwe vijand, die zich – net als wij in de Koude Oorlog deden – met een zelf geconstrueerd vijandbeeld voedt: het occidentalisme.

Omkering van beeld

Onder ‘occidentalisme’ verstaan Ian Buruma en Avishai Margalit, auteurs van het gelijknamige boek, ‘het onmenselijke beeld van het Westen, zoals dat door zijn vijanden wordt geschilderd. (...) De visie op het Westen lijkt in zijn ergste facetten op zijn tegenhanger, het oriëntalisme, dat zijn menselijke doelwitten van hun menselijkheid ontdoet. Volgens sommige oriëntalistische vooroordelen waren niet-westerse mensen geen volwaardige menselijke wezens; ze hadden de geest van een kind en konden daardoor als minderwaardige schepsels worden behandeld. Het occidentalisme is minstens zo reductionistisch; zijn onverdraagzaamheid keerde de oriëntalistische visie gewoon om. Een hele samenleving of beschaving tot een massa zielloze, decadente, inhalige, ontwortelde, ongelovige, ongevoelige parasieten reduceren is een vorm van intellectuele destructie. Nogmaals, als dit alleen maar een kwestie van afkeer of vooroordeel was, zou het niet zo belangrijk zijn. Vooroordelen horen nu eenmaal bij het menselijk bestaan. Maar als het idee om anderen van hun mense-

Ian Buruma & Avishai Margalit,
Occidentalisme – het Westen in de ogen van zijn vijanden
(vertaling: Ankie Klootwijk),
Uitgeverij Atlas, Amsterdam 2004,
160 pagina's, ISBN 90-450-04097,
prijs € 17,50

lijkheid te ontdoen revolutionaire krachten oproept, leidt het tot de vernietiging van menselijke wezens', aldus Buruma en Margalit.

Stad en platteland

In *Vliegen zonder vleugels* schrijft Tiziano Terzani met weemoed over het verdwijnen van de culturen in, onder meer, China, Vietnam en Thailand, waar hij voor *Der Spiegel* jarenlang correspondent was. Deze culturen gaan kapot aan westers kapitalisme en materialisme. De enorme groei van de steden, waar plattelanders massaal naar toe trekken om werk en welvaart te vinden, boezemt angst in. De grote stad is een reusachtige markt waar alles om handel draait en alles (en iedereen) te koop is. Steden worden met goddeloosheid, prostitutie, oplichterij, verdorvenheid, massaliteit en anonimiteit geïdentificeerd.

Friedrich Engels zag iets *afstotelijks* in de stedelijke massa's van Manchester en Londen, 'waartegen de menselijke natuur rebelleert'. De stad is waar mensen van 'alle rangen en standen langs elkaar heen drommen', lukraak, willekeurig en vooral onverschillig. Wat bij Engels weerzin opriep was het gebrek aan solidariteit in deze samenleving van 'geatomiseerde individuen, die ieder hun eigen zelfzuchtige belang najoegen'.

De strijd tussen platteland en de stad lijkt iets universeels. Sommigen interpreteren die als de botsing van oud met nieuw, van authenticiteit en diepgang met oppervlakkige gewiektheid en immorele handel. Sommige Aziatische leiders hebben geprobeerd verstedelijking tegen te gaan en schuwden daarbij radicale middelen niet: Mao Tse-tung met zijn Culturele Revolutie, de Rode Khmer in Cambodja onder Pol Pot en de Taliban in Afghanistan.

Occidentalisten bekijken de wereld vanuit de plattelandsoptiek, die ze met trouwheid, eerlijke relaties, zuiverheid, saamhorigheid, bezieling en geloof associëren.

Zonder idealen

Europa is sedert de Verlichting het terrein geworden van rationalistisch sciëntisme, dat grote, religieus geïnspireerde idealen afwijst en daardoor tot oppervlakkigheid leidt. De Europeaan bij uitstek is de *petit bourgeois*, die slechts in de bevrediging van individuele verlangens – zonder hoger moreel besef van de wereld, zonder geloof in idealen – is geïnteresseerd. Aldus het beeld dat sommige Europese critici een eeuw geleden al schetsten en dat door fundamentalistische islamisten is overgenomen.

'We zouden het occidentalisme als uiting van bittere wrok jegens een agressief vertoon van westerse superioriteit kunnen zien, die op de vermeende superioriteit van de rede is gebaseerd. Want nog destructiever dan militair imperialisme is het imperialisme van de geest: het Westen verspreidt het sciëntisme, het geloof in de wetenschap als de enige manier om kennis te vergaren', schrijven Buruma en Margalit.

Het islamisme, de politieke en fundamentalistische islam, is dus door westerse ideeën beïnvloed, maar voegt wel een eigen bijdrage toe. Het karakteriseert het Westen niet alleen als hebzuchtig, verslaafd aan geld en het stoffelijke, als rationeel-onmenselijk, maar ook als verslingerd aan barbaarse afgoderij en ido-

latrie – ‘de meest gruwelijke religieuze zonde’.

Reflectie

Occidentalisme is een boek dat tot nadenken stemt. Verhelderend is te lezen dat westerse denkbeelden deel uitmaken van het occidentalisme. Buruma en Margalit schetsen beeldend het probleem waarvoor ‘het Oosten’ staat. Kapitalisme en welvaart oefenen grote aantrekkingskracht uit, terwijl daardoor de eigen (spirituele) cultuur dreigt te verdwijnen. Occidentalisten verzetten zich hier uit alle macht tegen, met religie en traditie als enig alternatief en gewapende strijd en een demonisch vijandbeeld als instrumenten. Zitten er ook niet ook kernen van waarheid in het occidentalistische vijandbeeld? Worden westerse samenlevingen niet overheerst door economische belangen? Waarom speelt spiritualiteit geen rol bij politiek handelen? Waartoe heeft de nog steeds voortdurende secularisatie geleid?

Wat te doen?

‘Occidentalisme wordt pas gevaarlijk als het politieke macht wordt. Wanneer de bron van de politieke macht ook de enige bron van waarheid wordt, ontstaat een dictatuur. Als de ideologie van die dictatuur haat tegen het Westen predikt, krijgen die ideeën iets dodelijks’, ziedaar het schrikbeeld van de auteurs. Buruma en Margalit eindigen met de waarschuwing dat het optrekken van een muur niet helpt: ‘We kunnen het ons niet veroorloven onze samenleving bij wijze van verdediging af te sluiten tegen degenen die de hunne hebben afgesloten. Dan zouden we allemaal occidentalist worden en zou er niets meer te verdedigen over zijn’. ■

We zien wel!

Ik ga graag als opportunist door het leven. Ik pas me aan omstandigheden aan. Mijn toekomst vastleggen maakt me onrustig. Ik help laatst een vriend zijn nieuwbouwwoning latexen. Hij vertelde mij dat hij al maanden tevoren wist welke kleuren hij zou gebruiken. Onbegrijpelijk. Hoe doet iemand dat? En waarom?

Een lange reeks van eindtermen, periodeschema's en bufferweken mag dan de officiële leidraad zijn, de werkelijkheid is dat ik een dag voor de les bedenk welke begrippen ik aan welke werkvormen koppel. Verder laat ik me door omstandigheden en impulsen uit de klas leiden. Dat vind ik leuk en dat is maar goed ook, want alleen zo kan ik het.

‘Wat ben jij toch flexibel!’, zei een coördinator tegen me, ‘Veel collega's gaan op hun strepen staan als iets niet naar hun zin is, terwijl jij bij een probleem altijd direct elke oplossing accepteert’. Ik heb hem niet wijzer gemaakt en niet verteld dat dat meer te maken heeft met opportunisme dan met flexibiliteit.

Mijn minder flexibele collega's hebben hun zaken zo strak geregeld, dat ze elke verandering als ingrijpend en vervelend ervaren. In mijn onoverzichtelijke warboel maakt een dergelijke verandering weinig uit.

Mijn veronderstelde flexibiliteit heeft me veel sprokkeluurtjes opgeleverd. Komt mooi uit, want ik kan die extra inkomsten goed gebruiken. Ik knik dan ook blijmoedig als ze zeggen ‘overal inzetbaar’ en ‘jij zeikt nooit!’ Of dat voor een beginnende docent een goed uitgangspunt is, weet ik niet. Wat ik wel weet is dat nu, medio juni, over verlenging van mijn contract nog niets bekend is. Gek, maar ik bespeur bij mezelf nu toch toenevende onrust. Moet ik zo flexibel zijn dat te accepteren, of moet ik op mijn strepen gaan staan? Zekerheid eisen, opdat ik nu al weet wat het na de zomer wordt: parttime lesgeven of fulltime latexen en sauzen?

Rookie

Nieuws van het bestuur

De examens Maatschappijleer

Eind mei, begin juni waren de examens Maatschappijleer. De NVLM heeft op twee plaatsen examenbesprekingen georganiseerd (Amsterdam en Tilburg) en de verslagen van die bijeenkomsten zijn op de NVLM-internetpagina (www.nvlm.nl) geplaatst.

Op de laatste jaarvergadering had iemand uit Friesland aangeboden om ook in het noorden een examenbespreking te organiseren. Helaas wisten wij niet meer precies wie dat had aangeboden, dus kon dat dit jaar niet doorgaan. Inmiddels heeft die persoon zich weer gemeld en kunnen we aankondigen dat er komend schooljaar ook in Heerenveen een examenbespreking zal worden georganiseerd.

Er zijn dit jaar geen verzoeken bij het bestuur binnengekomen om over bepaalde examenopgaven met de Cevo contact op te nemen. Een gunstig teken.

Verdere inhoudelijke commentaren over de examens zijn elders in deze *Maatschappij & Politiek* te vinden. Als NVLM hebben we aan een twintigtal leerlingen een oorkonde verstrekt die voor hun CSE een negen of hoger hadden gescoord.

Recordhouder was opnieuw Huub Francort van het Sint Maartenscollege uit Maastricht met maar liefst elf oorkonden voor zijn leerlingen in havo en vwo.

Contributie NVLM

Binnenkort gaan de betalingsherinneringen weer de deur uit. Mocht u niet hebben betaald doe dat dan alsnog. Dat bespaart ons kosten, tijd en moeite.

U kunt gebruik maken van de toegezonden acceptgiro dan wel rechtstreeks de verschuldigde contributie ad € 16,50 overmaken op giro 1889654 t.n.v. Nederlandse Vereniging van Leraren Maatschappijleer, De Binckhorst 11, 8226 RN Lelystad, onder vermelding voor wie het lidmaatschap wordt betaald.

Mocht u ondanks dat u meent te hebben betaald toch een herinnering krijgen, neemt u dan contact op, het liefst per e-mail, met de penningmeester (t.stroobach@d66.nl).

Maatschappijwetenschappen

In de vorige *Maatschappij & Politiek* werd al gemeld dat de NVLM een aantal kandidaten had voorgedragen voor een vakontwikkelgroep voor Maatschappijleer 2 op havo en vwo. Inmiddels heeft de minister onze voordracht overgenomen en is de commissie onder leiding van Paul Schnabel (directeur SCP) van start gegaan. De naam van het vak, Maatschappijleer 2, zal op verzoek van de NVLM per 1 augustus 2007 worden vervangen door Maatschappijwetenschappen. Maatschappijleer (1) in het gemeenschappelijk deel blijft gewoon Maatschappijleer heten. Door de nieuwe vakbenamingen wordt duidelijker dat het verplichte vak en het keuzeprofielvak van elkaar verschillen.

Minder goed nieuws voor de NVLM was het bericht dat de minister toch nog heeft besloten Geschiedenis verplicht te stellen in het profiel Economie & Maatschappij. Hiermee

wordt de keuzevrijheid voor leerlingen in het profiel E&M drastisch beperkt. In de oude plannen mochten de leerlingen in dit profiel twee vakken kiezen uit vijf mogelijkheden, waaronder Maatschappijwetenschappen. In het nieuwe voorstel mogen leerlingen in E&M nog slechts één vak kiezen. De NVLM is niet gelukkig met de beleidswijziging van de minister en zal richting Kamerleden alternatieven voor het huidige voorstel aandragen.

Arthur Pormes / Coen Gelinck

NVLM-bestuur

Arthur Pormes, voorzitter
telefoon: 0346-262888
a.pormes@broklede.nl

Coen Gelinck, secretaris
Nieuwe Prinsengracht 78 II
1018 VV Amsterdam
telefoon: 020-6866972
coen@wxs.nl

Tom Stroobach, penningmeester
telefoon: 0320-249481
tstroobach@hotmail.com

Erik Cardinaals
erikcardinaals@freeler.nl

Eric Jensen
eric.jensen@planet.nl

Hans van Kruisdijk
h.vankruisdijk@fontys.nl

Berend-Jan Mulder
b.j.mulder@efa.nl

Rob van Otterdijk
r.vanotterdijk@chello.nl

Regula Rexwinkel
rexraats@planet.nl

Hans Teunissen
hans_teunissen@hotmail.com

Marissa Witteveen
marissa@hetnet.nl

Adviserend voor de Tweede Fase
Gerard Ruijs
geruijs@planet.nl

Girorekening NVLM: 1889654

Focus op de maatschappij (herhaling en nieuw)

Focus op de maatschappij is een Schooltv-serie voor het vak Maatschappijleer in het vmbo. In elk programma staat een jongere centraal die ervaring met het behandelde thema heeft. Het ervaringsverhaal van de jongere wordt vervolgens vanuit verschillende benaderingswijzen bekeken: sociaal-cultureel, politiek-juridisch, sociaal-economisch en veranderingsvergelijkend. Zo maken de leerlingen kennis met andere meningen, waardoor ze worden gestimuleerd om zorgvuldig hun eigen mening te vormen. In het najaar worden vier eerder uitgezonden programma's herhaald: Uitgaan (dinsdag 20 september), Dominante cultuur en subcultuur (dinsdag 27 september), Ontwikkelingssamenwerking (dinsdag 4 oktober) en Invloed van de media (dinsdag 11 oktober).

In november start een nieuwe serie. De Raad van Europa heeft 2005 tot het 'European Year of Citizenship through Education' uitgeroepen. Dit Europees jaar van Burgerschap heeft als doel de ontwikkeling van beleid en praktijk op het gebied van burgerschapseducatie te bevorderen. Met de serie *Focus op de maatschappij* kunt u hieraan werken. Ook de nieuwe programma's zijn niet aan een bepaalde methode gebonden, maar de onderwerpen komen in de verschillende methoden aan bod: Aangeleerd of aangeboren? Hoe wordt je wie je bent (dinsdag 1 november); Sportief bekeken. Sport als *big business* (dinsdag 8 november); Democratie en dictatuur (dinsdag 15 november); en Discriminatie (dinsdag 22 november). Op donderdag 8 december om 10.30 uur worden de laatste vier programma's achter elkaar uitgezonden. Elk programma begint om 11.00 uur en duurt 15 minuten.

Op de internetpagina www.eigenwijzer.nl/focus worden extra informatie en opdrachten gegeven. Hiermee kunnen leerlingen zelfstandig aan de slag. Op deze manier zal de informatie in de programma's optimaal worden verwerkt. Het begeleidend materiaal bestaat uit een handleiding met kopieerbare werkbladen. Verder is een overzicht opgenomen dat aangeeft bij welke onderdelen van bestaande methoden de programma's het beste aansluiten.

Voor meer informatie, zie internetpagina www.schooltv.nl of bel 0900-1344 (20ct/min).

Beatrix, majesteit en democratie

Dit jaar viert koningin Beatrix haar 25-jarig regeringsjubileum. In dat kader verzorgt NOT/Teleac voor vmbo-3/4 en havo en vwo-3/4/5 een verhelderend Schooltv-project over de positie en de rol

van de koningin in ons staatsbestel.

Het Schooltv-programma en de werkbladen gaan in op de betekenis van de democratie in Nederland en het koningschap daarbinnen. Aan de orde komen belangrijke vragen zoals: 'Heeft koningin Beatrix macht?', 'Regeert de koningin ook?', 'Waarom zijn de ministers verantwoordelijk voor de koningin?' en 'Is Nederland misschien een koninklijke republiek?'.

Voor dit project is een speciale poster ontworpen. Deze poster zal naar de secties Geschiedenis en Maatschappijleer worden gestuurd. De voorzijde kan als poster worden gebruikt terwijl de achter-

zijde uit kopieerbare werkbladen bestaat. De genoemde secties ontvangen drie exemplaren van deze poster.

De uitzending is maandag 31 oktober om 11.00 uur op Nederland 3 (herhaling: dinsdag 13 december, 9.15 uur).

MassaMedia

Media voorzien mensen van informatie en amusement. Ze zorgen ervoor dat de samenleving op de hoogte is van wat er in de wereld gebeurt. Het *NOS Journaal* doet dat in 2005 al vijftig jaar. *MassaMedia* is een samenwerkingsproject tussen *NOS Journaal* en Schooltv.

Het onderwerp massamedia is voor vmbo-3/4 en havo/vwo-4/5 een vast onderdeel in het maatschappijleercurriculum. Aan de hand van de drie programma's en het begeleidend materiaal krijgen leerlingen een beter inzicht in de manier waarop pers en omroep functioneren in de samenleving. Het thema massamedia verwijst in de eerste plaats naar het vraagstuk van informatieoverdracht in de samenleving: hoe komen wij aan informatie over de wereld om ons heen?

De programma's worden op donderdag 13 oktober uitgezonden: 1. *Invloed van de media: who's got the power?* (vmbo) (10.45 uur); 2. *De geboorte van een nieuwsitem* (vmbo/havo/vwo) (11.00 uur); en 3. *Publieke omroepen* (havo/vwo) (11.15 uur). Kijk voor meer informatie op www.nosjournaal.nl. Elk jaar wordt door de publieke omroep een Dag van de Media georganiseerd onder de titel *MediaMind*. U kunt hier met uw school aan meedoen. Kijk op www.omroep.nl/mediamind. Ook op www.eigenwijzer.nl, de internetpagina van Schooltv kunnen u en uw leerlingen informatie over werkstukken, huiswerk en spreekbeurten vinden.

De gratis handleiding, met onder andere een programmabeschrijving, kijkvragen en achtergrondinformatie, is (tegen verzendkosten) te bestellen via www.schooltv.nl/bestellen of telefoon 0900-1344 (20ct/min).

Maatschappij & Politiek

is een uitgave van Het Instituut voor Publiek en Politiek. Hierin zijn tevens opgenomen de mededelingen van de NVLM. De redactieleden zijn in hun journalistieke werkzaamheden onafhankelijk.

Redactie

Wolter Blankert, Radboud Burgsma, Harold Drost, Coen Gelinck, Hans van der Heijde (hoofdred.), Chris Meijnen, Lieke Meijs, Gerard van Rossum, correspondent: Jeff Peck, New York, VS.

Eindredactie

Maarten Cras

Vormgeving

Addy de Meester

Opmaak

Puntspatie, Amsterdam

Omslagfoto

Norbert H. Weber

Druk

Drukkerij Haasbeek

Uitgever

Instituut voor Publiek en Politiek,

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: uitgeverij@publiek-politiek.nl

Redactiesecretariaat

Instituut voor Publiek en Politiek

Prinsengracht 911-915

1017 KD Amsterdam

telefoon 020 521 76 00

e-mail: m@p@publiek-politiek.nl

Abonnementsprijs M & P

€40,75 per jaar, Studenten €35,30, scholen

en instellingen €44,90. *M & P* verschijnt

acht keer per jaar. Losse nummers

€5,40 (exclusief verzendkosten).

Nieuwe abonnementen

Abonnementen kunnen op elk gewenst tijdstip ingaan na ontvangst van het abonnementsgeld. Afhankelijk van de ingangsdatum wordt een evenredig gedeelte van de prijs van een jaarabonnement in rekening gebracht. Abonnementen kunnen ook worden aangegaan met terugwerkende kracht. Dit is echter afhankelijk van de voorraad oude nummers. Aanmelding van nieuwe abonnees bij de uitgever.

Beëindiging abonnement

Opzegging schriftelijk tot 1 december van het lopende abonnementsjaar.

Auteursrecht

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd zonder voorafgaande toestemming van de redactie met uitzondering van de tekst van het leerlingmateriaal, indien dit geschiedt zonder winst oogmerk. In alle gevallen dient de bron duidelijk te worden vermeld.

Advertenties

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar bij de uitgever, telefoon 020 5217600.

Kopij en mededelingen

Bijdragen op diskette of per e-mail naar het redactiesecretariaat.

ISSN 1566-1555

